

LiteratUral

LiteratUral

Redigit

János Pusztay

*Финн-угор сылнымутчо-влакын 13-шо
конгрессышт лумеш.*

**ФИНН-УГОР КАЛЫК-
ВЛАКЫН СЫЛНЫМУТЫШТЫН
12 ЭН САЙ ПОЧЕЛАМУТЫШТ**

Nemzetek Háza – Collegium Fenno-Ugricum
Badacsonytördemic

2015

HU ISSN 2061-182X

ISBN 978-963-9876-95-8

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

Nemzetek Háza– CFU

© Pusztay János
© NH – Collegium Fenno-Ugricum

OOK-Press Kft.
Veszprém

ВУЙЛЫМАШ

ВЕНГР ПОЧЕЛАМУТ-ВЛАК 11

ДАНИЕЭЛЬ БЕРЖЕНИ (BERZSENYI DÁNIEL):	
Лишемше теле	13
МИХАЙ ВӨРӨШМАРТИ (VÖRÖSMARTY MIHÁLY):	
Шонго чыган	15
ЯНОШ АРАНЬ (ARANY JÁNOS): Сондин	
пазже-влак	18
ШАНДОР ПЕТӨФИ (PETŐFI SÁNDOR):	
Сентябрь мучаште	22
ЭНДРЕ АДИ (ADY ENDRE): Йӱдыштӧ орва	24
МИХАЙ БАБИЧ (BABIČ MIHÁLY): Кас йодыш	25
ДЕЖӖ КОСТОЛАНИ (KOSZTOLÁNYI DEZSŐ):	
Эрденсе руштмаш	27
АТТИЛА ЙОЖЕФ (JÓZSEF ATTILA):	
Шонкалымаш	33
МИКЛОШ РАДНОТИ (RADNÓTI MIKLÓS):	
Пелашлан серыш	38
ШАНДОР ВӨРӨШ (WEÖRES SÁNDOR):	
Valse triste	40
ЯНОШ ПИЛИНСКИ (PILINSZKY JÁNOS):	
Апокриф	42
ЛАСЛО НАДЬ (NAGY LÁSZLÓ):	
Кӧ Вончыштара йӧратымашым?	46

ВЕПС ПОЧЕЛАМУТ-ВЛАК 47

ВИКТОР ЕРШОВ: Изи пуш	49
АЛЕВТИНА АНДРЕЕВА: Ямле мут-влак	50
АЛЕВТИНА АНДРЕЕВА:	
Онего ерлан кумалмаш	51

НИНА ЗАЙЦЕВА: Але	52
НИНА ЗАЙЦЕВА: Чонгештымаш ыле...	53
ВАЛЕНТИНА ЛЕБЕДЕВА:	
Сур лудо нерген муро	54
МИХАИЛ БАШНИН:	
Тавыште шарна шаргү ошалге	56
НИКОЛАЙ АБРАМОВ:	
Йöратымаш нерген реквием	57
НИКОЛАЙ АБРАМОВ: Пызле	58
ГУЛЯ ПОЛИВАНОВА: Эр-эрдене	59
ОЛЬГА ЖУКОВА: Вучем	60
ОЛЬГА ЖУКОВА: Пелен лият	61
КОМИ ПОЧЕЛАМУТ-ВЛАК	63
ИВАН КУРАТОВ: Коми йылме	65
ВИКТОР САВИН (НЁБДИНСА ВИТТОР):	
Шүм муро	66
ВЕНИАМИН ЧИСТАЛЕВ (ТИМА ВЕНЬ):	
<i>(Чон кўрышталтын мура...)</i>	68
СЕРАФИМ ПОПОВ:	
<i>(Шöртньö шовырым чиен...)</i>	69
ВЛАДИМИР ТИМИН <i>(Тиде ўдырамаш...)</i>	70
ГАЛИНА БУТЫРЕВА: Илышлан	71
АЛЕКСАНДРА МИШАРИНА:	
<i>(Пызле лийшаш ыле...)</i>	72
МИХАИЛ ЕЛЬКИН: <i>(Чон көргем тул ден...)</i>	73
АЛЕКСАНДР ЛУЖИКОВ:	
<i>(Кеч икежат улам...)</i>	74
НИНА ОБРЕЗКОВА: <i>(Кунам-гынат...)</i>	75
АНЖЕЛИКА ЕЛФИМОВА:	
<i>(Йўдым тые тольыч...)</i>	76

АЛЁНА ЕЛЬЦОВА:
(*Эр годсек нимом ом ыште...*) 77

КОМИ-ПЕРМЯК ПОЧЕЛАМУТ-ВЛАК 79

ВАСИЛИЙ КЛИМОВ: Кунам чыла сай 81
ВАСИЛИЙ КЛИМОВ: Иле чоныштем мӧнгем 82
ВАСИЛИЙ КЛИМОВ: Кӧ каласа? 83
ЛЮДМИЛА ГУЛЯЕВА: Ош йӧд 84
ЛЮДМИЛА ГУЛЯЕВА: (*Кок гана...*) 85
ВИКТОР РЫЧКОВ: Жап 86
ВИКТОР РЫЧКОВ: Курымашлык 87
ЛЮБОВЬ СТАРЦЕВА: (*Канде мланде...*) 88
ВАСИЛИЙ КОЗЛОВ:
Парма кумдык – шочмо пӧрт 89
ЕЛЕНА КОНЬШИНА: Иньва вӧдлан 90
ЕЛЕНА КОНЬШИНА: Пармалан 91
ВЕРА МЕЛЕХИНА: Кочӧв мланде 92

МАНСИ ПОЧЕЛАМУТ-ВЛАК 93

АНДРЕЙ ТАРХАНОВ: (*Шыже коранда...*) 95
АНДРЕЙ ТАРХАНОВ: (*Ӱжара...*) 96
АНАСТАСИЯ САЙНАХОВА: Шочмо вер 97
ЮВАН ШЕСТАЛОВ: Миснӧ 98
ЮВАН ШЕСТАЛОВ: Лумшын мурьжо 100
ЮВАН ШЕСТАЛОВ:
Пич чодыран шоньмашыже 102
МАРИЯ ДВИНЯНИНОВА:
Чонештыше кайык-влак 104
СВЕТЛАНА ДИНИСЛАМОВА: Чӧчалтыш 105
СВЕТЛАНА ДИНИСЛАМОВА:
(*Начар шулдырем дене...*) 107

СВЕТЛАНА ДИНИСЛАМОВА: (<i>Тулла ал тасма...</i>)	109
ГАЛИНА ЛАРИОНОВА: (<i>Шүмбел мландем...</i>)	110
ТАТЬЯНА БАХТИЯРОВА: Эр	111
МАРИЙ ПОЧЕЛАМУТ-ВЛАК	113
СЕРГЕЙ ЧАВАЙН: Кугу тумо	115
ЯНЫШ ЯЛКАЙН: Йүксө	116
МИКЛАЙ КАЗАКОВ: (<i>„Шүштүк шүшкымö вер...</i>)	117
СЕМЕН ВИШНЕВСКИЙ: Поро эр!	118
ВЕРА БОЯРИНОВА: Тыланет	120
ГЕННАДИЙ МАТЮКОВСКИЙ: (<i>Суоми млändы...</i>)	121
ВАЛЕНТИН КОЛУМБ: Күслезе үдыр	123
СЕМЕН НИКОЛАЕВ: Кө тугае черемис?	125
АНАТОЛИЙ ТИМИРКАЕВ: XXI курым нерген шонкален	126
АЛЬБЕРТИНА ИВАНОВА: Вуй савен чеберласем	128
ГЕННАДИЙ САБАНЦЕВ: (<i>Нöргö пагыт...</i>)	129
ЗОЯ ДУДИНА: Тарзын мурыжо	131
МОКША ПОЧЕЛАМУТ-ВЛАК	133
ЗАХАР ДОРОФЕЕВ: Малтыме муро	135
МИХАИЛ БЕЗБОРОДОВ: Чодыра	137
МАКСИМ БЕБАН: Волгыдо шүдырем кайыш шем йүд рүдыш	138
АЛЕКСАНДР МАЛЬКИН: Изи йошкар шүдыр-влак	139

Илья Девин:	
Верым тый, айдеме сылнештет	141
АНАТОЛИЙ ТЯПАЕВ: Йўксө-влак	142
СЕРГЕЙ КИНЯКИН: Нойышо имнын йўкшө	144
ВАСИЛИЙ КРИГИН: Йўштө тылзе	146
НИКОЛАЙ ЦИЛИКИН: Шарнымаш	147
РАЯ ОРЛОВА: Илыше вўд	149
ВЛАДИМИР НЕСТЕРОВ:	
<i>(Шапалген шўдырат...)</i>	151
ПОЛИНА АЛЕШИНА: Шочмо мланде	153
УДМУРТ ПОЧЕЛАМУТ-ВЛАК	155
КУЗЕБАЙ ГЕРД: Гўл шовыч	157
АШАЛЬЧИ ОКИ: <i>(Мыйын чонем...)</i>	158
МИХАИЛ ПЕТРОВ: Канде конверт	159
НИКОЛАЙ БАЙТЕРЯКОВ: Ший пуш	160
АЛЕКСАНДР БЕЛОНОГОВ: Корнывож	161
Ф. ВАСИЛЬЕВ: <i>(Ом йөрате...)</i>	162
Ф. ВАСИЛЬЕВ:	
<i>(Йөраташ шона ўдырамаш...)</i>	163
АЛЛА КУЗНЕЦОВА: <i>(Мый коленам...)</i>	164
АЛЛА КУЗНЕЦОВА: <i>(Мый имне...)</i>	166
ВЛАДИМИР РОМАНОВ: Ачай	167
ЛЮДМИЛА КУТЯНОВА: Ыштенам шергашым	168
МИХАИЛ ФЕДОТОВ:	
<i>(Сита мылам шкет ойгыраш...)</i>	169
ХАНТЫ ПОЧЕЛАМУТ-ВЛАК	171
ПРОКОПИЙ САЛТЫКОВ: Онас	173
МАРИЯ ВАГАТОВА: Кечым шупшеш мланде	175
ВЛАДИМИР ВОЛДИН: Хант	176

РОМАН РУГИН: Хант йылме	177
РОМАН РУГИН: Куэ	180
МИКУЛЬ ШУЛЬГИН: Йылме	182
ЛЕОНИД ЛОНГОРТОВ: Корак пайрем	184
ТАМАРА ПЫРЫСЕВА: Кок куэ	185
НАДЕЖДА ЛОНГОРТОВА: Сын мландем	187
НАДЕЖДА САЛИНДЕР (ненка): Йӱрталмем	188
АЛЬБИНА ХОЗОВА (селькупка): Шочмо вел	189

ЭСТОН ПОЧЕЛАМУТ-ВЛАК 191

Лидия Коидула (LYDIA KOIDULA): Авамландем, йӱратымем	193
ЮХАН ЛИИВ (JUHAN LIIV): Мыняр кужун шуйна пычкемыш элыштет	194
АННА ХААВА (ANNA HAAVA): Ме улына йӱдвелын шочшо	195
ЭРНСТ ЭННО (ERNST ENNO): Мӱнгылан ушанымаш	196
ГУСТАВ СУИТС (GUSTAV SUITS): Шке отром	197
МАРИЕ УНДЕР (MARIE UNDER): Йывырт	198
БЕТТИ АЛВЕР (BETTI ALVER): Шӱдыр погымо тат	199
КАРЛ РИСТИКИВИ (KARL RISTIKIVI): (<i>Мыят Аркадиян тӱр корнышытыжо...</i>)	201
КЕРСТИ МЕРИЛААС (KERSTI MERILAAS): Онго да ырес	202
ХАНДО РУННЕЛЬ (HANDO RUNNEL): Серем почеламутым таче йӱдым	204
ПАУЛЬ-ЭЭРИК РУММО (PAUL-EERIK RUMMO): Ме тӱчена лияш пырля вел	205
ДОРИС КАРЕВА (DORIS KAREVA): (<i>Лиеш тунамже ылыш...</i>)	207

ВЕНГР ПОЧЕЛАМУТ-ВЛАК

БАЛАЖ ФЎЗФА (FÜZFA BALÁZS)

чумырен

Даниэль Бержени (Berzsenyi Dániel) (1776–1836)

ЛИШЕМШЕ ТЕЛЕ

Садерна саргая, моторжат велалтеш,
Нарынчалге лышташ йонга пижын укшеш,
Чевер роза кошкен, тамле ўпшым моктен
Ок чонештыл Зефир йырым-йыр куанен.

Мурсемжат огеш шергылт, мотор кушкыл ден
Огеш гўрлө ош кеде, ок мод йывырген
Ўэпун тайналт кечыше укш вўд мартен,
Яндар йогын воштончыш шудангын пытен.

Курык мogyр верлаште шып-тымук оза,
Тарай лышташан укш орлангым рўза.
Йыр йонгалтын мурсем ден куанле кундем,
Шўлыкангын чыла, кызыт вошт шыпланен.

Шулдыран писе жап, пеш виян чонешта!
Йомшо шулдыр пеленже пўрдеш чылажат!
Мланде валне чыла шинчалан вел коеш,
Гўл саскан сур лепене йырваш велалтеш.

Пеледеш эркынарак аршашемын саска,
Шошо кече-влакем коден мыйым каят,
Тўрвышкем огеш воло лай кушкыл тайналт,
Ты пеледышым мые ом шукто шупшал.

Огеш пөртыл жапем, коден мыйым кая,
Мыланем шошымат огеш кондо тетла,
Петырналтше шинчамым ок юло тунам
Воктенем лийше Лоллин шем шинчажат.

(1804 ий деч вара)
Светлана Григорьева кусарен

**Михай Вөрөшмарти (Vörösmarty Mihály)
(1800-1855)**

ШОНГО ЧЫГАН

Чыган, шокталте! Подыл аракам!
Молан нераш? Куандарал мемнам!
Вүд дене ок күл ойгым йыгырташ,
Күлеш тич атыш аракам темаш.
Тыгае илышын ик пенгыде закон —
Ондак кылма, вара ыра шүм-чон.
Шокталте! Вет кеч-мон мучаш лиеш,
Смычок шүкшү тояшке савырнен кертеш.
Шүм көргыш чукур семын теме аракам,
Тетла нимо нерген шонаш ок күл арам.

Тек вуйыштет вуйдорык сургалтеш,
Тек вүр вүргорныштет шургал модеш,
Шинчат йўла түземле шўдыр гай,
Семкыл, чымалт, тек йынгыса-йонга.
Тўтан, шонет, йырвелым пуалеш,
Ең-влакым пуйто мландыш темдалеш.
Шокталте! Вет кеч-мон мучаш лиеш,
Смычок шүкшү тояшке савырнен кертеш.
Шүм көргыш чукур семын теме аракам,
Тетла нимо нерген шонаш ок күл арам.

Тўтан деч тале мурылан тунем.
Тый шокталтет — лектеш тугае сем:
Пушенгым вож гычак катен луктеш,
Чыла чонаным шўй гыч темдалеш.

Йырваш лүшка! Да ты тўтан семеш
Ош Юмын шепкажат дыр лўнгалтеш.
Шокталте! Вет кеч-мон мучаш лиеш,
Смычок шўкшў тояшке савырнен кертеш.
Шўм кўргыш чуқыр семын теме аракам,
Тетла нимо нерген шонаш ок кўл арам.

Кў тушто уло чонын васара?
Кў уло кертмыж ден шортеш, кара?
Мардеж мо тиде, вустык, толаша
Я вес иктаже лектын томаша?
Я суксо шўлыкыш пурен да йынғыса?
Ораде ен шке йўдык денже ченгеса?
Шокталте! Вет кеч-мон мучаш лиеш,
Смычок шўкшў тояшке савырнен кертеш.
Шўм кўргыш чуқыр семын теме аракам,
Тетла нимо нерген шонаш ок кўл арам.

Тыге чучеш: ошман пустынь лонгаш
Логалын, ен ок пале, куш каяш,
Да шольбыжо изажым йышт пуштеш,
Йоча шортеш, чолак-окшак шортеш.
Шем курныж кычалеш кочкаш вилям
Да Прометейым куткыж-влак чўнгат виян.
Шокталте! Вет кеч-мон мучаш лиеш,
Смычок шўкшў тояшке савырнен кертеш.
Шўм кўргыш чуқыр семын теме аракам,
Тетла нимо нерген шонаш ок кўл арам.

А соқыр шўдыр гае мланде шар
Пыкше-пыкше гына пўрдаш тырша.
Тўня вўдшор, тый тиде шерге шўдырнам
Чыла шем йырнык дечын ўштыл нал.

Да Арарат дек шонго, мунло Ной
У илышым конда. Тек пушыжо ок нойо.
Шокталте! Вет кеч-мон мучаш лиеш,
Смычок шүкшү тояшке савырнен кертеш.
Шүм көргыш чукыр семын теме аракам,
Тетла нимо нерген шонаш ок күл арам.

Шокталте! О, уке! Тек каналта семкыл.
Пайрем вара толеш. Модеш шүм-кыл.
Да жап шумек, тўтанже лыплана,
Ваш шургымаш пыта, сар тул чарна.
Тыгай мурсемым сотын тарваташ,
Чыган, тый ямде лий. Огеш күл ойгыраш.
Смычокым кидыш налмекет арун,
Тўнян тўсшат тек вашталтеш кугун.
Шокталте! Тўрвö дек намие аракам,
Нимо нерген тетла ит шоно тый арам.

*(1854, июль-август)
Геннадий Ояр кусарен.*

Янош Арань (Arany János) (1817-1882)

СОНДИН ПАЖШЕ-ВЛАК

Пылыш шаланыше Дрегей тайнен,
Кече волгалтын, шучко сөй пагыт;
Чонло, мотор курык вуй ужарген,
Умдо аркаште лойгалтын.

Лютным^{*} кучен, кок рвезе, сукен
Шинчыныт. Умдо тун койын ыресла.
Лапыште, үлнө, саркалыкше ден
Шучко Али поген чесым.

«Сондин кок «шүшпыкшө» мо огеш тол?
Бюлбюл йүкан ош кавасе кок роза?
Тек чинче-мурым шүшерыш погат
Ўдыр шүйлан келшен толшым».

«Тушто шыман курык вуй ужарген.
Тисте лойгалтын гяур паша^{**} валне.
Лютным шоктен, кок рвезе, сукен,
Шортыт шүгарже үмбалне».

... Ялысе попом, Мартоным колтен
Шучко Али нунын дек увер дене:

* Лютня – семүзгар

** Паша – вуйлатыше, төра

Сонди, чамане шкендым, порем,
От му тышан шочмо верым.

«Каче-влак! Ынде яра ты арка,
Умдо воктене от теме шеретым:
Айста пеленна – куан аракам,
Ўлно темлат муй щербетым*.»

Ойло, Маргон, төратлан, каласем:
Сонди серлагышым туддеч деч ок вучо,
Ямде серлагыш мылам Иисус ден,
Вигак туддек каем лучо.

«Пальма, инжир, түрлө тутло саска,
Чапле султанын кучеммланде чесле:
Тамле пушан түрлө йөр. Чон ласка.
Таче Али поген чесым!»

Тек топ пудештше! Али басурман**
Тиде ойла. Пудештеш тек граната.
Кажне иялан мо – калык, карман:
Дрегельым-орым шалатыш.

«Каче-влак! Кече касвельш тайна,
Вачыш сакен тудо пурпур мыжерым.
Тылзе. Чодыраште мардеж йўклана:
Тыште чушла йўдак веле».

Луктыт пазарыш ший-шөртным. Кышкат
Тулышко түрлө поянлыкым такак.

* Шербет – шере вўд

** Басурман – православий верам кучыдымо ен

Сар имне-влак лач шинчалын колтат:
Онгыштшыт –кўзё лодак-влак.

«Лийын вара лач тыге. Вет колен.
Патыр Али тудым тойышыс чаплын;
Кызыт аркаште кия каналтен –
Бнде Алилан мурыза чапым!»

Мурызо – коктын. Кок тулык йолташ:
Чиктыш парчам нунылан, сай вургемым,
Шүкшө вургем ден пеленеже колаш
Бш пу кул-влаклан. Чон энын!

«Тодлза Али дек. Али поро, поян;
Ныжыл чурийдам кечат ок когарте;
Возын шатерыш, ласкан маледа,
Таум тудлан ойлыза те!»

Мочол кредалан тўжем тўча ден!
Сўмырлыш чан – пырдыжвуйла шогалын.
Кердыже ончылно сар капыр чакнен,
Эрдыште умдо волгалтын.

«Чынак, Рустем* гае лийын!.. Виян.
Лачак пуля кўрлө шөнжым, пулвуйым!
Мый ужынам тиде сўйым!.. Сита:
Шыдым ида лук Алиын».

Йөрлыч чылан! Каварен басурман,
Курык гыч кўла йоген вольшт нуно:

* Рустем – персий да турций легендын геройжо

Вүр дене мушмо курыксер үмбалаң
Чап ден мучашыжым муо.

«Эй! Чарныман огыл мо? Чарныза!
Мочол мокташ лиеш мыскынь гяурым?
Тынжын пинегыже вел улыда!
Воштыр, тюрьма Алин уло».

Тек йоген лекше викталтше шинча,
Кошкыжо кидше, кө вуйжым руалын;
О, ит пыдал тудым, Юмо, итак,
Кө тудын үмыржым налын!

(1856, июнь)

Альбертина Иванова кусарен

Шандор Петöфи (Petöfi Sándor) (1823-1849)

СЕНТЯБРЬ МУЧАШТЕ

Лапыште эше печкалтыт сад пеледыш-влак,
Ўепу эше окна вес могоырым ужарге,
Но ужат мо: телын тўняжат лишнак, тыштак,
Курык вуйым леведеш ош лум, ужат мо?
Рвезе шўмыштем эше тулан кенеж,
Тушто пеледеш эше йомартле шошо,
Но шем ўпыштем чал ярым волгалтеш,
Возо вуйышкем, когартыш теле покшым.

Лывыжга пеледыш, илышем чыма...
Ончыкем шич, пелашем, шич, ит аймане!
Вуйым онышкем тый пыштенат шыман,
А эрла от йöрл гын, шўгарем ўмбаке тайналын?
Ох, каласе: ондакрак колем гын, тый капем
Леведат мо шортын-шортын саван дене?
От сеналт мо угыч весе деке шўмешкен,
От вашталте мыйын лўмым самырыкын дене?

Тулык ватын шовычшым кунам рудет садлан,
Ыресем ўмбаке, тисте семян, тудым саке,
Мый шўгар тўня гычын пелйўдым кынелам,
Нангаем мый тудым пеленем, умбаке
Ўштылден кошташ öпке шинчавўдем
Тудын верч, кö мондыш танжым тынар эрак,

Да шўм сусыржым пидаш, кў тыйым вел
Йўрата тиддеч вара́т, туштат, алят, эреак!

(1847, сентябрь)

Альбертина Иванова кусарен

Эндре Ади (Ady Endre) (1877-1919)

ЙӰДЫШТӰ ОРВА

Могае вичкыж таче Тылзе,
Могае йӱд – яра, тыматле,
Могай йокрок чонем темдалын,
Могае вичкыж таче Тылзе.

Чыла Тичмаш-влакем шаланышт,
Ужашын вел йӱла тулйылме,
Йӱратымашем ужашын шыле,
Чыла Тичмаш-влакем шаланышт.

Уда орва пелен лӱнгалтын,
Почешыже шокта «ох» манме,
Пеле тӱп шып, пеле шургалме,
Уда орва пелен лӱнгалтын.

(1909)

Альбертина Иванова кусарен

Михай Бабич (Babits Mihály) (1883-1941)

КАС ЙОДЫШ

Кунам кас – пушкыдын леведше
шем порсын гычын куымо леведыш,
кугалге нянян кидше гычын велше,
пурдалын мландыжым-чевержым,
тыге шыман – эн ныжыл шудо пырче
ыш пугырнө, ужарге, норгө, паче,
да ныжылге пеледыш ыш кожгане,
да тиде лывын шулдырлаже
турлалме туржым ыш йомдаре –
тынар чевер, мотор тынарак,
ты пурдыш умылыштө каналтеныт,
темдалме нелытым шиждегыч:
тунам кертат кеч-кушто лийын,
йокрок полемыште шинчет ма,
пеле нереалын эскерет ма:
кафе-влак чуктышт тулын шийым;
ноен ончен кертат лышташ вошт
пиет пелен: ший тылзе ташлыш;
я пуракан тор корнывалне
улазе то мала, ок мале;
лунгалтше палуба карапын –
вует пордеш тышан ма жапын;
я поезд ден кает, рупшалтын;
коштат ма шкет тора олаште,
ончет урем-влакын турлаште
кок век рат ден волгалтше тулым,
улмет чучеш тунамже тулык,

я Риваш толын, энер серыш,
яндаште тул рүпшалтме верыш,
шинчавүдан, шынгет эрталшыш,
шүм-чоным кочшо шарнымашыш,
эрталше жап – ю лампе савыш –
я уло, я уке – от палыс,
но шарнымет огеш лий йүштө,
поянлыкыште, неле күйштө?
шарнен нелемше чал вуетым,
күанше мландышке пыштет тый:
ракат, моторлыкышто коштын,
эре шонет лач иктым, тоштым:
молан күлеш гын тиде сылне?
но йодышет садак ок пылне:
молан – вүд порсын, тўслө мрамор?
молан ты кас, да пўрдыш шулдыр?
молан арка, кава – лышташ гоч
да теныз, кичке кушко ок воч?
молан вүд толкын модмо йўдым,
пыл-влак да Данаидын ўдыр
да кече – йўлышө сизифын күжө?
молан мондалтдыме эрталше?
да тылзе, лампе тул, чўкталтше?
молан мучашдыме жап-пагыт
вет шудо ма, чача – ок пале:
молан кушкеш, садак кошка гын?
молан кошка адак шочшашлан?

(1909)

Альбертина Иванова кусарен

Дежő Костолани (Kosztolányi Dezső) (1885-1936)

ЭРДЕНСЕ РУШТМАШ

Каласкалем ыле тылат. Шерет ок тем гын.
Тенгече йўдым – кумытлан вел – чаренам
шке сомылемым.
Возынам. Садак вуюм
тугакак пенгын, мўгырен, шурген,
а мый шыдештын вакшыштем пўрдалынам,
но омо йомын.
Кеч ўжынам мый, сўрвален тыглай шомак ден,
шотлен тўжем марте, аярле эм-шояк ден.
Мом серенам, ўмбаке чытырен ончен,
шўмемым нылле сигарет чараш тўчен,
да молыжат. Да кофе. Чылажат.
Чу, кынелам, молан туржаш вакшемым,
йымал вургем дене коштам пўлем покшелне.
Йырем ласка еш пыжашем,
ўмашкышт мўй гай омын пижылден,
да руштшо гае тайныштын, лўнген
окнаш ончем.

Чыталте-ян, кузе тўнал-умылтараш?
Пўртемым тый палетыс раш,
шарнет гын
малыме пўлемым, тый палет: тушеч,
кузе йокрокын, йорлын Логоди урем коеш –
кушан илем.
Окнаште почмо пўртышт – ялт копаште:
ен-влак кият торешла-кутынь, да шинчаштым

куменыт кеч, но шинчакомдыш мугыльга,
ончалыт пуйто нуно куанен чылан
ондалчык писе ушын тұтырашке,
вўр вишкыдылык нуным витарен да витара
тенгече, таче.

Воктенышт йолчием, вургемышт,
пөлемышт пуйто сондык темше,
сөрастареныт тудым, погым чумырен,
я шонык ден туланын да ырен.

Но чынжым гын, ончалын нуным, каласет –
пачер мо нунын, але шөртнөб четлыккет?

Будильник тымыкыште шолткыкта,
Я окшакла да, йўкым луктын, кенета
пич омышкышт шынен,
кара: «помыжалтса илышлан».

Пөртат мала ялт колышо гай да окмакын,
иктаж кокшўдө наре ий эрта,
шаланымеке, петырналт шўкшак ден,
иктат огеш керт каласен:
мемнан пөртна мо лийын, я вўта.

Но кўшнө, йолташем, кава тыгай тыматле,
яндар да волгыдо кугалге,
тайналтше, пенгыде ўшанлык гай
пылпомыш,
тыгаяк, лийын ончычын могай:
авамын пўрдыштыжө канде пале-омо,
тетрадыштем шарлалше акварельын олмо.
Да шўдырын
чўчкалше чонышт шып йўлат
тыматле шыже йўдым,
кылме толмо деч ондак,

ойлалын моштыдымо пич тораште
ондак күтеныт Ганнибалын сарзе-влакшым,
а кызыт мыйым, тыште шогышым ончат –
окна воктене Будапешт олаште.

Ом пале, мо тунамже лие мый денем,
но пуйто шулдыр лойгыш ўмбалнем,
да мыйын деке пўгырнен – мом тоенам,
пеш нўргў пагытыште коденам.

Туге кужун
пылпомышын масакшым онченам, –
эрвелне, мардежаныште волгалте,
да шўдыр ойыпат шапалгыш, а тунам
печкалте каватўрыштў, йолгалте,
нўлталте тул ора,
кава полатын почылто капкаже,
тулсалым ылыже капка тура,
ала-мо тарванале, чытырналте,
уна радам шуэмын шалана,
да волгыжтўрын ўмыл-ўжакашке
йўд бал шылеш, шына.
тўжвал пўлем тул йогынышто ийын,
оза тошкалтыш валне толшым ужата –
пиалче суртоза, кава онар,
вет тебе вел пайремын вўдышыжў лийын.
Йонгалтын йынгыр. Мом вашкат тынар?
Шып ўдырамаш-влак йыштмандат,
бал кумыл шыплана,
слуга-влак экипаж дек ужатат.
Конча чылдар вуаль,
тора пычкемышыште изумрудыс –
волгалт вола.

Кандалге, мўндыр
пуртык* шергақан –
поян да тўжык** ўдырамашлык тудо,
ончал: ўмбалныже кузе йўла,
ший овыртышым* тымыкыш вела,
каван йомартле кандыш,
я суксо тиде нарашта парняж ден
йолгалтше сўрастарчыкым шыман
кўляш ўп ярымеш верандыш
да омо тымыкеш
рўпшалтше
пун гае экипажышке
шинчеш
сылнешкын шырғыжын, куанлын,
да имне-влак чолган чымалт кудалыт
ўярня тул гае Қайыккомбо корно ден,
ший конфеттин волгалтше йўр йымалне
таган йымачышт ойыпым кышкен.

Умшам карен мый шогенам,
тўргоч куан дене ойклен** да кычкыралын,
каваште бал, каваште кажне касын бал,
да почылтеш мылам
акретле, тошто шолын ынже:
мучашдымылыкын йырле корныж ден каят
эрден кавасе фея-влак.

* Пуртык – пропуск

** Тўжык –изящный

* Овыртыш – чары

** Ойклаш –ойкать

Эр ұжара марте
ончен тыге мый шогенам.

Да кенета пелештышым: а мом кычалынат
ты мландыште, могай лыжгайыше йомакым,
могай яжар-влакын тый кулжо лийынат,
могай кидвозыш лийын тыланет тўнрак,
мыняр кенез эртен, мыняре йўштө теле,
мыняре шотдымо йўд-влак,
да тиде кас шинчатлан перныш кызыт веле?

Пел курым,
О, пел курым вет – шўмем тўкналын тарвана –
да палымем-влак, колышо, йырваш шукемыт –
вет витле ий ынде пылпомыш гыч йолген
ончат,
чолга, чонан кавасе пошкудеммыт,
да ужыт шинчавўдым ўштылмемым.
Чон почын каласем, тунам,
лап лийылден, тауштенам чыла тидлан.

Тый колышт, мый палем, тетла нимолан
ўшанаш,
палем тыгак: вашке тышеч перна каяш,
но шўмым йонгышо кыл гае шупшылдалын,
мурем ынде кава зангарлан,
тудлан , кўн кушто улмыжым монденыт,
тудлан, кўм кызыт ом уж, колымеке,
да кап-кылемже лунчырга вет палын,
садлан шун-рокышто шижам шкемым,

коштам чон-влак да мланде ком коклаште,
но лийынам мый Юмо-Пурьшын – кугалгын
унаже веле.

(1933)

Альбертина Иванова кусарен

Аттила Йожеф (József Attila) (1905-1937)

ШОНКАЛЫМАШ

1

Мланде дечын кава ўжаражым
Ойыра. Леве мутшо вашеш
лектылдалыт кага да йоча-влак,
пӧрдын модын ласка волгыдеш;
тўтыра-влак шукертак шуленыт,
волгыжалше эркалык шарла!
Умыр йўдым пушентгыш воленыт
изи лыве – шыма лышташ-влак.

2

Чевер, канде, шышталге, шапалге
сўрет-влакым омеш ужынам,
шижынам: тиде рашле радамым
ок вашталте пурак пырчыжат.
Омо рўпла кап мучко шарлалын,
да радам – тиде кўртньӧ тўня.
Кӧргыштем – тылзе ош кечывалым,
йўдым кече кӧргем волгалта.

3

Явыганше улам, киндым веле
мый кочкам, ляпишка да шала

чон тўшкаште ўшанлым тўрткыл* деч
ала-мом кызытат кычалам.
Тутло пызе умшам дек ок пызне
шўм декем ок шўрангышт йоча –
иканаште ок керт кучен пырыс
кўргыштат, тўжвалнат ик колям.

4

Руэн кышкыме пу ора гае
ўмбала ты сандалык кия,
индырен ишкылен, пызыралын,
икте-весым ишен толаша,
лач тыгак чылажат калыплалтын.
Мо укен веле уло вондер,
мо лиеш – тудо вел пеледалтын,
уло мо – ужашлан шелалтеш.

5

Сату станций. Пушенге вож деке
мый шыпла энгертен пызненам,
сур шўкшудо шуйнен умша деке,
ўрыктарыше тамле таман.
Тўнмыла ваненам мый оролым –
ужшо-шижшым, вагон ўмылкам,
тудо, ўскырт, тўрштен ўлык вольш
вўдыжгалше лупсан шўй ўмбақ.

* Тўрткыл – квадрат

6

Теве тыште, лач көргыштө, орлык,
а тўжвалне – умылтарымаш.
Сусыретше – тўня, йўла шокшын.
Шке чонетым, кап шокшым шижат.
Кул улат шўм-кыл йўлымө годым,
эрыкангын кертат – паленак,
виешак кунам пёртым от чоно –
Вес озалан илаш пурашлан.

7

Кас йымач мый ончалыым кавашке,
пўян тыртыш ўмбақше: куэм
оньышвитышын ший шўртылаж гыч –
тоштын станже законом куэн.
Мый кавашке ончалыым уэмын,
тўтыран омо-шоныш йымач,
да ужам: ты законын куэмже
рончалтеш эре кушто-гынат.

8

Тымык колын – шагат иктым перыш.
Рвезе жапым ала кычалат?
Ночко пырдыж коклаште чон серым –
изи эрыкым муын кертат –
шоненам. Но шогалыым мый веле –
Корка Шўдыр – изи, кугужат
четлык гае волгалтыныт, нелын,
шыгыр камерын тыпше ўмбақ.

9

Колынам: күртнъын шортмыжым, нелым,
йўрын воштылмым перныш колаш,
ужынам кузе эртыше шелын,
шонен лукмым лиеш лач мондаш;
ом керт весым, кертам йўратен вел,
пўгырнен шке нелем йымалан –
сар куралым молан тый денетше
Бштылаш кызыт, шўртнъо шкешам!*

10

Кугыен – кўн ачаже-аваже
Курымешлан шула шўм-чонеш.
Кў пала – колымаш дек ешартыш
семян ылыш тудлан пуалтеш.
Да вара пўртылта ончыгарла,
кудым муын, садлан арала
тудо, кў ни юмат, попат огыл
шкаланжат да тыгак весылан.

11

Ужынам мый тымарте пиалым –
ош ўпан, шўдў витле кило нелытан,
кудыр шыргыжше коштын рўпшалтын
ужар шудылыкышто ласкан.
Келанен лаке вўдыш шунгалтын,
да пўялын шинчажым, крўклен –

* Шкешам – самосознание

шинчаштемак алят: сото алдыме
пун коклаштыже шып лўнгалтен.

12

Мый илем кўртныгорно воктене,
поезд-влак тышке-туш чымыктат,
пич муштов-пычкемышым шелын,
окна тул-влак поче чонештат.
Лач тыгак нимучашдыме йўдым
кече-влакна, волгалтше, чымат,
шке шогемыс купе окна кўдынъ,
кынертен, эскералын шыпак.

(1933-1934, теле)

Альбертина Иванова кусарен

Миклош Радноти (1909-1944)

ПЕЛАШЛАН СЕРЫШ

Келгытыште йүкдымө шып тўня-влак.
Тып пылышеш урмыжеш. Кычкыральым,
кө вашешта – мўндыр Сербий гыч чонлын –
тудо вуйге сар тўтаныште йомын,
пелне – тьят. Йүкет омыш шыналын, –
тудым муам шўмыштем кечывалым, –
да шыпланем. А йырем шога шыдын,
йўштын лўшка, койышан кўртньышудо.

Угыч кунам ужам тыйым, ом пале,
тыйым, ўшанлым да псалом гай нелым,
кече гай сылным, ўмыл гай сылным,
сокыр, кокок – тый декет муам корным,
кызыт, шыналын пўртўсыш, шинчамлан
тутыш кончет, тыге уш савыралын;
чын лийынат, а ынде – лачак омын,
угычын рвезылык тавыште йомын,

ушым колтем ушкален, тўен йодын:
мыйымак лач йўратет, тый от кодо,
вате лияш мыланем тый келшет гын?
Да, ушым налын, ласкан шўлалтем мый:
вет пелашемак улат, йолташемак, –
лачак тораште! Кум чек вес велне.
Шыже вашка. Мыйым тыште ок пале?
Лач шарнымаш вел вашталтыш шупшалмым.

Сылне масаклан инаныме шыле,
бомба тўча вуй ўмалне – пыл веле!
Кызыт гына кава канде шинчатла
мыйым ончале, а ынде пудешт катлыш.
Ўчым шуктен бомбылан я от иле –
кеч петырналтше улам? Да мо лиймым,
молан ўшанымым угыч висалын,
угыч шижнем тый денет мый пиалым, –

чон воштак коштын да эл корнывалне,
юзо вий ден аралалт тул йымалне;
мый садыгак пўртылам пенгыдемын
Тумо кўр гае. Лўдыкшў дене.
Сар курал дене, ир кучем дене
сулымо тымык ласкалык пўрўенын
лыпландара, толкыналтше юапше,
2x2 ўшан вий пура капыш.

*(1944, август- сентябрь.
Хайденау лагерь, Жагубица ўмбалне
куруклаште.)
Альбертина Иванова кусарен*

Шандор Вёрёш (Weöres Sándor) (1913-1989)

VALSE TRISTE

Кас ятыр годсо, юалге.
Шып виноград чытырналте.
Погышын муру шыпланыш.
Шонго-влак шылъыч чуланыш.
Черке арка тўтыраште,
Ший черкывуй пеш тораште,
Писе йўр-влак, шемын койын,
Олык гоч куржыт да йомыт.
Муру кенежын шыпланыш,
Шонго-влак шылъыч чуланыш.
Кас, кажне ўмыл юалге,
Кылме вондер кап йонгалтын.
Шўм лушкыдемын айдемын,
Ик кенеж ялт вес кенеж гай.
Кызыт мо лйын, шукерте,
Йўштў садак шарныметше.
Пижын пушентгыш чер шокшо,
Ўдыр-влак мўнгыштў шортыт.
Кушто тўрветын чияже?
Кас какартен чывышталын.
Кызыт мо лийын шукерте,
Ок код ынде шарныметше.
Шўм лушкыдемын айдемын,
Ик кенеж ялт вес кенеж гай.

Вондын укшерже лўнгалтын.
Шыжын ший онгыр йонгалтын.
Покшым возеш терн ўмбаке.
Кас ятыр годсо, юалге.

(1932-1935)

Альбертина Иванова кусарен

Янош Пилински (Pilinszky János) (1921-1981)

АПОКРИФ

1

Садлан – ала-кунам садак чыла кода.

Посна-посна лиеш кавасе тымык да
йөршеш кошартыме сур мландын шыпше,
пий вўта-влакын тымыкыштым ойырат адак.
Углаш төчат юж толкынышто кайык-влак.
Да лекше кечым ужына,
вуйушдымын шинчасортаже гае шыпым,
эскерыше ир янлык гае тўткым, шыдым.

Йўд омыдымо, йотыш колтымо виеш, –
кертат мо ты азапыште мален тый?! –
тўжем лышташла тышке-туш пёрдам
а йўдымсö пушенгыла ойлем мый:

Жап йогын писылыкым паледа,
ий-влакын эртымым туржалтше мланде мучко?
Чыла йоммашын куптыржым умыледа?
Орланыше кидемым шинчеда
да паледа мо тулыкыкын лўмжым?
Да паледа, могай коржмаш
тошка курымаш пычкемышым тыште
печкалтше йол кўчан, чаран* йолан?

* Чаран – перепончатый

Пич йўдым, лакым, йўштым,
йожекын савырыме катырганын * вуйжым,
иян кўранше волым паледа,
мучашдыме чон орлык лишыл тыланда?

Эр кече лектылда. Пушенге, воштыр семын,
осал инфра-йошкар каваште койын шемын.

Тыге вет лектыт корныш. Колымаш вашеш
йол йўкдымын айдеме ошкылеш.
Нимодымо, да ўмыл гае веле тудо шкеже.
Да пондо. Да катырганын шем вургемже.

2

Лачак садлан векаат кошташ тунемым!
Ты вараш кодшо кочо ошкыл верчын.

Да кас вара лиеш, йўд шем лавыраже ден
кылма капеш. Но огеш пиж шинчашке:
шинчапун вошт тарванылмым кўтем –
изи пушенге-влакым, каура парчаштым,
туланше тыгыде чодыра – чыла лышташ.
Ала-кунам узьмак вет лийын тыште такшым.
Пеломышто уэмше корштымаш:
колышташ тышан кугу пушенге-влакшым!

Мўнгем толнем ыле мыят пытартышлан,
вет Библийыште Тудо кертын пўртыл.
Кудывечыштем шогем мый шучко ўмылан.
Индыралтше шып. Ача-авам дек – пўртыш.

* Катырган – каторжник

Да теве лектыт нуно, ўжыт, йырымлат,
өндалыт, шортыт, тайнышт йөрлшаш гае.
Акрет радам адак шкеж дек мөнгеш пурта.
Мардеж вошт шўдыр-влакым ончаш але? –

Кеч ынде тый денет чон почын мутланаш,
көм мый тынар йөратенам. Ий-влак эртеныт,
но иктым лач шым нойо мый тўяш,
кузе йоча нюслен ойла йот пече рожыш,
ынде пич кайыше ўшан нерген,
толам да тыйым угыч муам манын.
Логарыштем вўршер гае кыра пелен улмет.
Ир янлык гае өрткышө улам мый.

Мутет-влакым да молын ойымат
ом ойло мый. Ир кайык-влак илат,
пудештарен шўм-кылым, утаралтыт
кава йымалне, тул кава йымалне.
Тулан пасушко керме тулык она-влакым,
тарваныдыме четлык-влак йўлат.

Айдеме ойым ом керт умылен,
да тыйын йылмет дене мый ом ойло.
Мут дечын тулык мыйын шомакем!
Уке мутем.
Осалле неле ойго
кава гыч велалтеш,
да пырдыжвуйын капше йонгалтеш.

Уке улат тый нигуштат. Могай яра тўня.
Пакча пўкен, тўжвалне мондымо гамак.
А ўмылем шурга кошарге кў коклаште.
Мый, нойышо, лектам шун-рок йымачын.

3

Юмо ужеш эше кече йымалне улмем.
Юмо ужеш пече да кў ўмбалан ўмылем.
Юмо ужеш кузе шўлыдегыч ила
чондымо темдыкыште мыйын ўмылем.

Мыйже тугодым кў гае шкеже лиям;
кылмыше куптыр, тўжемле лодемын сўрет,
шеч кугытан катлалтше падыраш, иян,
илыш чурий лийын шукта тунам.

Куптыр чурийым шинчавўд олмеш корен,
ўлык йога, йоген вола яра корем.

(1952)

Альбертина Иванова кусарен

Ласло Надь (Nagy László) (1925-1978)

КӨ ВОНЧЫШТАРА ЙӨРАТЫМАШЫМ?

Илыш кечемже йөршын пыта гын,
кө куана шудошырчык скрипкалан?
Кө пуалеш, ырыктен, пөршан лызыш?
Көм гын сагат пудален шонанпылыш?
Пушкыдо рокым ыштен гранит вийым,
Кө өндалеш, шортылден, курык кўым?
Кө ниялта пырыджеш кушшо йорлын
ўпым, вўргорным?
Черле ўшанлан, чытенак, кеч эркын
кө шогалта орлымаш гычын черкым?
Илыш кечемже йөршын пыта гын,
кө лўдыкта грифым, шучкым да талым?
Кө йөратымашем, пўйыш налын,
вес энер серыш вончыштара гын?

(1957)

Альбертина Иванова кусарен

ВЕС ПОЧЕЛАМУТ-ВЛАК

НИНА ЗАЙЦЕВА & ЯАН БЙСПУУ (JAAN ÕISPUU)

чумырен

Виктор Ершов (1937)

ИЗИ ПУШ

Изи пуш, ият тый шкетын,
Теныз келгытым висен,
Ит йомдаре чын корнетым,
Серым öрдыжеш коден.

Эрым ужатен кастене,
Тырше корным мучашлаш.
Можыч, толкынан вўд дене
Лиеш жап ден тагасаш.

Муына гын йомшо жапым,
Ильшем уэш илем.
Шўкшö шонымашлан акым,
Мучашлен пашам, пуэм.

Ийын эрте лудо гае
Вашке, корнына тора.
Неле ий гыч ийыш кае,
Кеч вўд толкын пеш тура.

Вера Гордеева кусарен

Алевтина Андреева (1938-2001)

ЯМЛЕ МУТ-ВЛАК

Мут-шамыч пушенге гай
Шуко укшан улыт.
Мугышто масак могай!
Да могае тулжо!

Пелештет вел «Шочмо вел»,
Шочмо суртын ямже
Чоныштетак да шўмбел
Шочмо йылмын тамже.

Шочмо кинде падыраш
Ош калач деч тамле,
Шочмо мланде, тиде раш,
Ен кундем деч ямле.

Альбертина Иванова кусарен

Алевтина Андреева (1938-2001)

ОНЕГО ЕРЛАН КУМАЛМАШ

Онего канде, Онего чонло,
Онего мо шот ден мыйым от ончо!
Тыйын вүдет тып, ласка да эн тамле,
Полышым таче, лап лийын, йодам мый.
Полшо чыташ мыланем тиде коржмым,
Кушко каяш – пу канашым ма, ойым.

Онего канде, Онего чонло,
Ойго шула, нөлталтеш гын ший толкын,
Йыштак эн шерге шомакым каласе,
Толкын йүкет дене шыпак ойласе,
Мушкын, утаре ушем түрлө тор деч,
Туныкто, кушто почаш угыч корным.

Онего канде, Онего шолшо,
Чон азапем деч эрнаш таче полшо,
Илыше вүд дене пөртылтө порым,
Черым капем дечын өрдыжкө коро.
Тоштын-тоштде сөрвалем шкет кодам да:
Онего, кол мыйым, пу мом йодам мый.

Альбертина Иванова кусарен

Нина Зайцева (1946)

АЛЕ

Вепс-шамыч! Тукымло шольо-шўжар-влак!
Але уке нимогай весканалык?
Але огеш тол эрла тендан деке?
Вет йөршешлан йомо, шулыш тентгече.

Але ок күл шочмо йылме шочшетлан?
Але ок ушо тетла кунло ешла?
Але шўмна огеш корж тидын верчын?
Ойго нулта шўм-чонем йўдшө-кече.

Але монден шуэна шочмо йылмым?
Але тўшкан модына адак шылын –
Шўргыштө йомшо-влак гай улына ме.
Мо, арален она керт йылмынам ме?!

Вепс-шамыч! Тукымло шольо-шўжар-влак!
Айста чылан, погынен пижына ме
Южым пуаш ик тулшолгымышко талын:
Шочмо шомакна тул вийжым нөлталже!

Да илышна ылыжеш тунам угыч,
Шочшо куан-пиална ок лий лугыч.
Йылме уке гын, уке вет и калык,
Йылме ава гай – мемнам ок ондале.

Альбертина Иванова кусарен

Нина Зайцева (1946)

ЧОНЕШТЫШАШ ЫЛЕ...

Мый каем ыле тенгыз вес-вельш,
Да илем ыле тушто куанлын.
Юмо ыш пу, шым керт шулыдрагын.
Мый каем ыле тенгыз вес-вельш...

Мый каем ыле курык вес-вельш.
Но тура курык вуй, йўштө, пўсө,
Чонештен тудын гочын ом тўсө.
Мый каем ыле курык вес-вельш...

Мый каем ыле ер гочын, тушко,
Шулдырагше улам мый. Эсогыл
Курыкшат ынде күкшыжак огыл,
Шочмо мланде вуча мыйым тушто!

Альбертина Иванова кусарен

Валентина Лебедева

СУР ЛУДО НЕРГЕН МУРО

Чонештен ир кайык,
Ай, вашкен сур кайык
Теныз, курык гочын
Шочмо-кушмо верыш,
Теныз-курык гочын,
Чонло аваэлыш.
Мардежшат, пуалын,
Шулдыржым нөлталын,
Мардежшат, пуалын,
Чонешташ полшалын,
Пыстылым күрлалын,
Модылден, пуалын.

Пыстылым күрлалын,
Модылден, пуалын,
Верым у пыжашлан
Тудо ончыкталын,
Сай верым пыжашлан
Тудо каласалын.
Ончаш иге-влакым
Тудо туныкталын,
Пукшаш иге-влакым
Тудо туныкталын,
Ончен-пукшен луктын,
Ешыжым сур лудо.

Чонештен ир кайык,
Ай, вашкен сур кайык
Угыч теныз вел гыч
Да кугу еш дене,
Шочмо-кушмо элыш,
Тукым-ешыж дене.
Ўдыр-шамыч тыштак,
Тыштак эрге-влакше.
Шочмо-кушмо суртыш
Мо, кузе от вашке?
Корно ордыж вечын –
Ик йўд да ик кече.

Альбертина Иванова кусарен

Михаил Башнин

ТАВЫШТЕ ШАРНА ШАРГҮ ОШАЛГЕ

Тавыште шарна шаргү ошалге
Шылтыме ик палым,
Келге кавапомыш гай шинчаште
Тул йўла яндарын.

Тидынак нерген дыр черке онгыр
Рашкалтен муралын.
Онгыр – калык ойгылан пич онго,
Огеш керт шарлалын.

Писе йогын вўдын модмо серже
Лум йымачын лектын.
Йўштö лум арум аралыш йырже,
Эртышым гай, шкетын.

Пич каваште да тура шинчаште
Пыл шула ошалге,
Арала вўд тавын шем пундаште
Ош шаргўын палым.

Альбертина Иванова кусарен

Николай Абрамов (1961)

ЙӖРАТЫМАШ НЕРГЕН РЕКВИЕМ

Онҕым юж темда,
шудым ал вӱр амыртен –
йӱдым йӖратымашым пуштыныт,
вуйжым ойырен.
Мландышке тоеныт...
Ни ырес уке, ни тоя,
но самырык нӧлпӧ йымалне
шӱгар яра.
Кугурем покшек
шогалтыме вара воктен
тошкыштын
кончыкым вучышо тӱшка:
– Кӱрлын сена ма уке?
Кертеш ма чытен?..
Ынде ЙӖратымаш пушан
кеч-могай кандыра.
Пырдыж воктен
ЙӖратымашым пуштыч лӱен.
Ышт кай корак-влак,
шинчат ванен,
мом дыр – пулям кычалеш пелторта,
шинчаштыже – чора:
йӱр деч вара
шудо чот ужарген...

Альбертина Иванова кусарен

Николай Абрамов (1961)

ПЫЗЛЕ

Мом шоget чара вуян
Вӱд воктен, чара йолан?
Вургемет моткоч чевер,
Кугешнен онча вондер.
Сылне ӱдыр гай улат,
Вийым рок пуэн тылат.
Ӱлнӱ койо рывыж поч,
Кӱшнӱ кайык еш вашка.
Шыже эртыш, теле гоч
Вургеметым кудашат,
Тудым кушкедеш мардеж,
Музо ал саскам кочкеш.

Альбертина Иванова кусарен

Гуля Поливанова (1969)

ЭР-ЭРДЕНЕ

Эр-эрдене, лупсым шыжыктылын, модын,
Кечыйол вашеш куржам мый, шудым келын.
Ош куэ-влак кушкылдат, тораште койыт,
Мыйымат үжеш чон тушко, тора вельш.

Йомылдаш чевер пеледыш-влак коклаште,
Колышташ мардежын ныжыл муру семжым,
Улыт нине муру-влак мылам чон семын,
Тек чыла азап-влак йомылдат тораште.

Кычкырат турня-влак, шудылык лүнгаалтын,
Толкын-влак ер серышке лупшалтыт,
Йўрым мыланна сōрат кава пундаш гыч,
Шудым да пушенгым –кушкылым йўкташлан.

Рўмбалга , шылеш пыжашыш йошкар кече,
Волгалтеш Чолпан кумда каваште шкетын,
Тўкыж дене тылзе тымыкым кушкедын,
Кайык еш мален колта шке мурыж дене.

Мале, шочмо мланде... Пыл иеш вўд валне.
Йыр мала: пасу, ер, курыкат умбалне,
Йōратем мый тыйым, сылне шочмо мланде!
Уж тый сылне омым, мале, мланде, мале!

Альбертина Иванова кусарен

Ольга Жукова

ВУЧЕМ

Ужнем моткочак тыйым, кумылем,
Чонем ден тыйым ужын-шижын!
Кунам толат? Каласе, мый колнем,
Вучем моткоч, тыге чонемже пижын!

Альбертина Иванова кусарен

Ольга Жукова

ПЕЛЕН ЛИЯТ

Пелен лият – мый писе вўд гыч
Ом лек кычалын кукшо серым.
Да кочо вўд, да кочо мўй ма –
Ўма йоратыме эн шерге...

Альбертина Иванова кусарен

КОМИ ПОЧЕЛАМУТ-ВЛАК

НИНА ОБРЕЗКОВА

чумырен

Иван Куратов (1839-1875)

КОМИ ЙЫЛМЕ

Коми мут, палемыс,
Пеш күлешаным але ок каласе.
Тидымат эре шарнемыс:
Утым ок палласе.

Мыланем ты йылме шерге,
Пушкыдын, мотор йонга.
Юмо сулыкем ок терге,
Касараш йодам гын комила.

Комила мый малтымурым
Шепкаштемак колынам.
Йӧраталме йылме дене
Авана-влак порым тыланат.

Огым мондо шочмо мутым,
Колымешкемак, манам.
Калыкемын мут куанжым
Эрыкем ден муралтем.

Шочмо йылмын йӱк куатшым
Чоныштем ашнен илем.

(1957)

Зоя Дудина кусарен

Виктор Савин (Нёбдінса Виттор) (1888-1943)

ШҮМ МУРО

Мые шуко муренам,
«Таум» ең деч колынам.
Шүшпык дене шоктенам,
Чон пундашкак шуктенам
Коми мурем дене.

Илышем тыгай ынде:
Куанат лиеш, ойгат.
Йывыртема – шокталтем,
Шүлыканын – шүлалтем
Коми мурем дене.

Пиалан гын илышем,
Мландүмбалне мур йонга!
Шонгемалын, үньшем,
Шарналтем шке илышем
Коми мурем дене.

Волгалтеш уш-акылем,
Сай нерген кунам мурем.
Шем-удажым вурсалтем,
Ошо-сайжым мокталтем
Коми мурем дене.

Кольштса, мурен кодем
Илышем нерген:

Порым шочыктен чонем,
Ильза те шўм сем дене –
Коми муро дене.

Зоя Дудина кусарен

Вениамин Чисталев (Тима Вень) (1890-1939)

Чон кўрышталтын мура да шортеш,
Вўротызан улына.
Рвезылык пагыт шенгелне кодеш,
Лач огеш код ойгына.

Мо тыгай тиде – аяр илышем?
Ом пале йылтак шкежат.
Ончылно кодын мыняр шўлышем?..
Ойго пикта да пикта.

Чон онгырем ок лыплане йёршеш,
Кумыл лўнгалтыш рўза.
Шўм мурына огеш нөрө йўреш,
Рвезылык семла ила.

Ойго шўм-чонышто темын шын-шын,
Сусыр пенеш да пенеш...
Шинчавўдна изэнгерла шып-шып
Садак йогалын ок лек.

Зоя Дудина кусарен

Серафим Попов (1913-2003)

* * *

Шөртнө шовырым чиен чодыра,
Ал орлангым сакалталын пылзе.
Кайыккомбо йүк күшыч солна,
Кашталалтын пыл дек огыт пызне.

Чаманем эрталше пагытем,
Ала-можо пуйто йомын кодын.
Шүлыканын сылне садерем,
Ямже велын, жапше гоным лонгын...

Ончалам эрлашке шыргыжал:
Чинче шер шем мландым ошемдалын.
Ий ден комыжлалтше ер үмбалже
Шүм-чонемым мур дек лишемдалын.

Но садак варсенге пөртылеш,
Вараксим вашке шке серже деке.
Юмын кайыкемым ужатем,
Тек чонештышт тыныс корно дене.

Зоя Дудина кусарен

Владимир Тимин (1937)

* * *

Тиде ўдырамаш, йўратымам,
Мыйын оғыл...
Сорлыклаш кузе юарлыше шўмемым?
Вашлиймек, шинчам ден шўташ оғыл...
Да тудат шинчасортажым ынже тодыл.
Каласен ом мошто, кузе тыге лекте,
Саламлалтын, вигак чонышко шынен.
Мыскаралан воштыл, кече семын нўлтў,
Уло уш-чонемым тудо лач айлен,
Сымыстарыш шўмым, кокыте пайлен.
Со коштам пўрт кўргыштем,
Тиде ўдырамаш, йўратымам,
Мыйын оғыл.

Зоя Дудина кусарен

Галина Бутырева (1944)

ИЛЫШЛАН

Чыла поген налат,
А мый
Шыже годсо олыкла
Угыч пеледам.
Лум ўмбал пеледышла,
Шарнымаш дене илем.

Зоя Дудина кусарен

Александра Мишарина (1946-2013)

* * *

Пызле лийшаш ыле:
Төрза воктенет
Пеледалтам ыле
Шошым тыланет.

Кече лиям ыле:
Ўжаран эрден,
Шупшал кынелтем ыле,
Пеленет пызнен.

Тылзе лийшаш ыле:
Йўдым волгалтен,
Шўм-чонет эмлем ыле,
Шўлыкет пайлен.

Кечывал мардежла
Кечыйол ден модын,
Шупшалам йышт ыле,
Ўмыл семын кодын.

Шергақан айдеме,
Мыйын отыл шол.

Зоя Дудина кусарен

Михаил Елькин (1958)

Чон көргөм тул ден авалтын,
Кид гыч чылажат велеш.
Шочмо эл ила лугалтын,
Арака түргоч велеш.

Шыжыктал, йүр, ший вүдетым,
Тек чон сулык деч эрна.
Але вара эл рүдереш
Нигöат ок код эрла?

Мланде угыч помьжалтын,
Кече-чангым рүзалтен.
Кынеташ ыле ен-влакым,
Аяр дечын утарен.

Но чаң йүк шукертак йомын,
Ош черкешак порволен.
Садланак дыр йүштын, йотын,
Илена ме черланен.

Соқыр гае, илена ме,
Коми онал мо ынде?
Мемнам ужын, чал кугезе
Нимомат огеш ынле...

Зоя Дудина кусарен

Александр Лужиков (1964-2007)

* * *

Кеч шкежат улам шем пич чодыраште,
Шүм-чонем шкетак ила каваште.
Мланде илыш чонлан пүрен огыл,
Шүлык пытара көргемым тодышт.

Садланак чонем каваш улангын,
Но вет шкеже мландыште шогемыс...
Ошкылам шем пич кожла коклаште
А чонемже эрелан каваште.

Зоя Дудина кусарен

Нина Обрезкова (1965)

* * *

Кунам-гынат кугу айдеме лийын,
Тый мөнгыш пөртылат.
Лондем тура вуетым, ой, ит тукө.
Омса янакна ынде
Лапкарар,
Сурт ден авалтын,
Вуетым савалте...

Зоя Дудина кусарен

Анжелика Елфимова (1970)

Йӱдым тые тольыч,
Нӱрышӧ йылтак.
Ӧрын, пурташ йодыч
Чонышкем йыштак.
Лӱдын, чытыралын,
Могыр сӱсанен.
Кодынат тый йӧршын
Илыш деч утен.
Шонышым тыгодым,
Туларташ от тошт.
Ӱгынчын эр-водын
Гӱрлышыч ой вошт.
Шым вашеште мые,
Нимомат тылат.
Пӧрдыч йырем лыйге
Пӧрт арвер-влакат.
Эрвелеш гына мый
Нералтен колтем.
Омо – лай шыґалык
Ныжыл кидыштет.
Кумшо кече теве
Пиалан илем.
Мыйынак улат ынде
Почеламутем...

Зоя Дудина кусарен

Алёна Ельцова (1979)

* * *

Эр годсек нимом ом ыште,
Сүсанен, төрза воктен тосна.
Шергакан унам – эр йӱр – ок кӱштӧ
Ойгыраш амал дечын посна.
Илышем нерген тудлан ойлалын,
Ял-ола коклаште шӱм йомеш.
Мутланем туд дене ойыплалтын,
Шып юалге мландыш волымеш.
Йӱрын пагытше эртен каялын,
Ош кечат шангак йылдыртатен,
Сӧрвалем, йӱр, ит каял эрталын,
Кеч изиш эше йывыртена.

Зоя Дудина кусарен

КОМИ-ПЕРМЯК ПОЧЕЛАМУТ-ВЛАК

ЕЛЕНА КОНЬШИНА & ЛЮДМИЛА РАТЕГОВА

чумырен

Василий Климов (1927)

КУНАМ ЧЫЛА САЙ

Кольштам, кузе мўкш сотыжым тема,
Чолман сер шке мўрыжым темла.
Той уржа шыркам колтен модеш,
Ош тўняшке икымше йоча толеш.
Мый палем: завод пашам тыршен ышта,
Пире лўдын, чодыраште каналта.
У симфоний йонгалтеш тыштат-туштат,
Тунемеш илаш айдеме каваштат.
Кунам салтак-влак
 маршым веселан шоктат,
Кунам пеледыш-влак
 йышт рифмым йодыт,
Палынем мый:
 садышкет пурен
Йывырташ лиеш мо пеленет,
Поэзий йолташем?

Зоя Дудина кусарен

Василий Климов (1927)

ИЛЕ ЧОНЫШТЕМ МӨНГЕМ

Мыйын пөрт – коми сурт,
Лум вуд гай пиал йога.
Йүксө семын ийылдал,
Шочмо йылме пүсемалт.
Ош кавашке шупшылалт,
Кече дене шупшалалт.
Пеленем ырен-кылмен,
Шочмо Эл – шөртнӧ авам.

Зоя Дудина кусарен

Василий Климов (1927)

КӨ КАЛАСА?

О, кертам мо почеламутем дене
Калыкемлан кеч изиш полшен?
Тунам моктаныде ойлем ыле,
Илышет арам ыш эрте вет, поэт.
Но кб пала, ага тылзе полша мо,
Мыняр куаным кўдыронгыр кучыкта?..

Зоя Дудина кусарен

Людмила Гуляева (1952)

ОШ ЙЎД

Йолташ, кушто тые вашлият
Пеледыш тылзын ош пелйўдшым,
Кунам эр шошо южышто вует пўрдеш,
Да олмапу шуа шке ош пыркенчыкшым?

Кушан гын кайык-влак тыге мурен чўчкат,
Кунам кава эр сотыжым почеш?
Кунам чыла чонанже ылыжеш,
Да агытан мур дене тымык печкалтеш?

Муат мо мландыште тыгай вес верым,
Кушан идалык пагытшым луга.
Да Парма мланде колтылеш уверым:
Йўр-лум саска ден емыжым пуа.

Ок шоч тышак ал кечын шере сийже,
Хурма, банан да виноград уке.
Салтакушмен огеш вашталте ананасым,
Но чонышто чаманымаш уке.

Муат мо тые вес вере, йолташ,
Пеледме пагытын куан ош йўдшым?

Зоя Дудина кусарен

Людмила Гуляева (1952)

*Кок гана ик вўдышкө от пуру,
молан манаш гын вес вўд йоген эрта.
(Гераклит)*

Кок гана ик вўдышкө от пуру,
Тенгечсе кечым пөртылташ ок лий.
Чонештен, йоген эртен вўд муру,
Ожно йўштыл модмым савыраш ок лий.

Ончыкшат лийшашым тый от пале,
Шонымаш ден кўварлам чонет.
ижынат от шукто: илыш шот шаланыш,
олдырга сурт-пече, явыга чонет.

Тачысым аралыман – йылт шөртнө,
Ит вашталте тудым нимолан.
Чон пеленет кучо пиалетым,
Юмо кучыктен гын, лийже курымлан.

Зоя Дудина кусарен

Виктор Рычков (1959)

ЖАП

Вараксимла жап чонештыш.
Сорта самынак йога.
Волгалтен волгенчыла,
Мландыдүрыштö йомеш.

Илыш кечына – пурак,
Пуалеш мардеж — йомеш.
Кукула куку тура,
Ийготнам со шотлылеш.

Энер вүдла толкыналтын,
Пүрымашна йорталта.
Ялысе йолгорно дене
Шочшо йот олаш эрта.

Зоя Дудина кусарен

Виктор Рычков (1959)

КУРЫМАШЛЫК

Уке улам,
Кече йӱдым алмаштен.
Кенежым шудо кушкылден,
Ир йӱштӧ годым ош лум велын,
Шошо вӱчкен, да шыже шунен.

Мый илем,
Сортамат йӱла,
Кычалмемым муын омыл але,
Шентелнем кодешыс сайже,
Шалатен пытарыме пайжат.

Мый ом лий,
Нимоат йыр-ваш огеш вашталт.
Чодыра тугак гӱжлен шога,
Сур турий тугак чӱчкен мура.
Мланде шар тугакак йыр пӧрдеш.

Зоя Дудина кусарен

Любовь Старцева (1959)

* * *

Канде мланде ўмбалне
 сото пале иеш,
Кычалеш шке вержым,
 пеш шичнеже.
Ий курык, тенгыз гоч
 чонештыш,
Энер да ер пелен
 эн ямлыжым палемдыш.

Шыпак йоргыктышо
 ший энерым ужо,
Пеледалт шогалше
 райын сылне лукшо.
Парма кумдыкыш шунгалте
 сото нӧшмӧ,
Тиде ыле мыйын чон.
 Мый шочым.

Зоя Дудина кусарен

Василий Козлов (1969)

ПАРМА КУМДЫК — ШОЧМО ПӨРТ

Пермь мландеш мый шочынам,
Парма кумдык – шочмо пөрт.
Тудын нерген шоненам,
Мурыштемат – моктымвер.

Шере вүд мылам лач тыште,
Тамле юж мылам лач тыште,
Лачак тыште чиялга шопке лышташ
Шонанпылын түрлө түсшө дене.

Лачак тыште кож ден пүнчө,
Пүчө самынак örgат кавам.
Тыште канде энер вүд ок пучо,
Ты түс шарныкта авам.

Канде шинчан янгаршудо тыште,
Лүмегож ок пу мландем толаш.
Вүдшым сийлыш чодыра памаш,
Ўжеш у вийлан шкеж деке толаш.

Түжем пачаш ойлаш мый рат улам,
Эрталше пагыт ыш шыте йүкем.
Пермь мландыште илем улан,
Пермь кумдык верч гына йүклем.

Зоя Дудина кусарен

Елена Коньшина (1970)

ИНЬВА ВЎДЛАН

Иньва вўд виан ўдырамаш гай,
Мотор да ласка – ўдыремла.
Лўнгалтын вўд ўмбалне пуш иеш,
А шўм йбылт лывыла чонештылеш.

Вўдетше шокшо шўр гае,
Кенеж йўреш куатым налше.
Шонанпылат кавам ўргале,
Ешартыш тўсым йодын нале.

Иньва мылам шергакан,
Вўдшў – шепкамур куан.
Кече ныжылгын рўпша,
Шўртнў тувыржо тул гай тўсан.

Пеленет мондалте неле-йўсў,
Толкынет ласкан модеш сер ден.
Ший вўдет ден шўалтем шўргемым,
Вашлиям ю вий ден пўрымашем.

Зоя Дудина кусарен

Елена Коньшина (1970)

ПАРМАЛАН

Шочмо Парма пörтым йөрәтем мый.
Күзалалын курык вуйышкет,
Иньва вүд үмбачын чонештем ыле,
Юмо пуэн огыл шулдырет.

Йөрәтем мотор кенгеж аланым,
Чон мура, да илышат шолеш.
Шыже куанлан кодем амалым,
Мамык лум шем мландым леведеш.

Йөрәтем мый Парма мландым.

Зоя Дудина кусарен

Вера Мелехина

КОЧЁВ МЛАНДЕ

Поро мланде! Шергакан элем –
Чодыра да ший вўдан Кочёв кундем.
Тыште шочын коми калыкем,
Шочмо вержым огеш мондо.

Тек пасушто шурно шыркангеш,
Вўчкыжō тōр олык калык чоным,
Шочмо йылме тек йонгалтын вянеш,
Поро мут дене шарнат тек толмо корным.

Арам огыл ты кундемым ойырен кугезе,
Порылык ты мландыште ила.
Шўм гыч лекше мутым ойлена ме,
Кочёв мланде Парма ден шўла.

Зоя Дудина кусарен

МАНСИ ПОЧЕЛАМУТ-ВЛАК

СВЕТЛАНА ДИНИСЛАМОВА

чумырен

Андрей Тарханов (1936)

Шыже коранда пуш оным кўшыч,
Южшо муралта йонеж кылла.
Чыр мардеж, тый кондо пўнчө ўпшым
Мўндыр ир кундем гыч тышкыла.

Кодыныт йомак да он-влак тушто,
Шып пўнчерыште шкет пўчө ю аш ден.
Куэ кумыжым чиен чурийыш шукын
Огыт воштыл ынде чумырген.

Шем онжат чалемын ойгыралын,
Шүдө менге мучко йўк нера.
Шке йўлаштым чонышкышт шылталын,
Күсотеш кумалше-влак эртат.

Ок керт шўлыкем мардежон ўштын,
Уло мыйынат титак ала...
Чыр мардеж, тый кондо пўнчө ўпшым
Мўндыр ир кундем гыч тышкыла.

(1987)

Светлана Григорьева кусарен

Андрей Тарханов (1936)

Ўжара, кедр име тўсан
Рыжле корнышто мые шогем.
Вола кўшыч ю сото тулан,
Волгалтеш шижмаш дене шўмем.

Кечыйол деч уэмын каем,
Ю кўсотышто мый кумалам.
Поремжат шуқырак, мый палем,
Ок лўд кутко, ышта шке пашам.

Қармывонго пушенге туд ден
Йолташ гае келшат ўшанен.
...кўзем кутко почешак тўн ден...
Гўл кава ден кедр кылым ончен,
Адакат аза гай йывыртең.

(2012)

Светлана Григорьева кусарен

Анастасия Сайнахова (1933)

ШОЧМО ВЕР

Кумда шочмо мланде, шүмбел,
Шынген чонышкем шочмо вел.
Тыгайым те ужын одал,
Тыгайым те муын одал.
Кеч куш йывырталын ончал,
Кеч куш куанен савырнал,
Кава деке курык нөлтеш,
Мотор чодыра гүжлалеш.
Мемнан уло тич янлыкна,
Поянлык – шем шөртнө, нефтьна,
Тыгай мландына эн улан,
Кужу курымнаже мемнан.
Садлан пиалан илышна,
Мемнан йонгата корнына,
Оза кеч-кунам улына,
Ме раш корнынам палена.
Тыгай моткоч ямле луклам
Түняште от му нигунам,
Чылан тудым чот йөрәтат,
Россий манын тудым лүмдат.

(1979)

Светлана Григорьева кусарен

Юван Шесталов (1937–2011)

МИСНЭ

Чодыра юзо гае шўла да нера,
Конча шыргыжмаш.
Манси калык йомак палдара:
Тушто миснэ* лийшаш.

Тиде ўдыр моткоч йытыра,
Йўдвел мланде гаяк,
Сынже шокшо, тул гай ўжара,
Кугешналын кая.

Ужгамат эн моторым чия,
Ший куэ гай йолга.
Ўдырьенла волгалтын мия,
Ўппунемже йонга.

Йўдвел мландыште ир поран тек
Чўчкалтен урмыжеш.
Поро миснэн шинчаште эре
Шокшо кече улеш.

Ўмбакет ончалеш – лум шула,
Шўмышкет ю пура.
Шонгыенын чонжат юарла,
Мондалтеш сусырат.

* Миснэ – йомак чодыраште суксо гай ўдырьен

Кунам шўлык толеш чонышкет,
Ўдырѐен лишемеш,
Нимо деч шерге мут, шўмбелем,
Тыланет йонгалтеш.

Чодыра юзо гае шўла да нера,
Конча шыргыжмаш.
Манси калык йомак палдара:
Тушто миснэ лийшаш.

Кушто тудым ондалын кучем?!
Чодыра кумда пеш.
Но садак тудым мые вучем,
Шўм-чонем кычалеш.

(1960-шо ийла)
Светлана Григорьева кусарен

Юван Шесталов (1937–2011)

ЛУМШЫН МУРЫЖО

Мый лумшо улам, чулым лумшо,
Улам мый кугезе ашан,
Төрштем ик кож укш гыч вес укшыш,
Мурем йонгалтеш веселан.
Колтеныт тич пикшым ен-шамыч,
Пикшвүчө шўшкалын йырем,
Мый лумшо, кугезе аш дене
Илем да
Илем.
Акрет годсо мурым мурем.
Тек ен моктана шөртнө денже,
Шем шөртнө нефтьлан сутланен,
Кода мыйымат пытарен,
Мотор коваштем ужален,
Шона шўдө ийым илаш гын.
Лач мые палем шке акемым,
Паяр вуйыштат шинченамыс,
Шўша лийынам кугыжа ватын,
Кугыжан вуйымат нөлтенамыс,
Мый коштым Москва урем дене,
Парижыш шумеш миенам.
Мыняр гана мыйым пуэныт
Пөлек семын түрлө енлан!
Тек мыйым тул ден лўдыктат,
Тек мыйым пушташ ман вагат –
Мый, лумшо, кугезе аш дене
Илем да

Илем.
Акрет годсо мурым мурем.
Айдеме!
Ик чыным тый пале:
Ужгам шөртнылак аклатеш,
Да шөртнө гаяк шергешеш!

(1970-ше ийла)
Светлана Григорьева кусарен

Юван Шесталов (1937–2011)

ПИЧ ЧОДЫРАН ШОНЫМАШЫЖЕ

Йыр мландемже пӧрдеш – мый пӧрдам,
Йыр кечемже пӧрдеш – мый пӧрдам,
Токталудо гаяк чонештем,
Осӧтр кол гай иям вӧдыштем.
Мландыштем мый писешт ошкылам,
Йомаклам кычалаш тӧналам.
Вошт кандалге каваш ончалам
Да Нуми-Торум дечын йодам:
– Ош тӧняште чынак мо улат?
Кужу илыш корнемже ала?
Кунам ӱлыл тӧням шоналтем,
Шуралта пуйто кӱзӧ чонем.
Мый шогем яклака корныштем,
Шӱлык мурым колам шке йырем.
Лӱнгыктем муралталше чонем,
Мланде мучко умбаке колтем.
Тек куан ден торашке кая,
Муэда тек йомак куанлам.
А шорташ тӧналеш, шортеш тек,
А мураш тӧналеш, мура тек.
А пӧрдаш тӧналеш – тек пӧрдеш,
А куржаш тӧналеш – тек куржеш.
Тек айдемын йолгорным муэш!
Муралталше чонем колыштам
Да кавашке адак ончалам.
Шем пелйӱдымсӧ тул ший волгалт
Шошым йӱксын йӱк ден муралта.

У йомак пура чоныш илаш
Да ўжеш мландыдўрыш каяш.

(1970-ше ийла)
Светлана Григорьева кусарен

Мария Двинянинова (1951)

ЧОНЕШТЫШЕ КАЙЫК-ВЛАК

Шокшо вельш каят кайык-влак,
Күшнө пörдыт, эре когоклат,
Икте-весеылан нуно полшат,
Чонештат, мурымат нангаят.

Тый ончал, кузе нуно торлат,
Мүндыр мландым пыртлан ойырат,
Но шонем, чоныштлан садак жал
Шке йүдвельштым угыч кодаш!

Ну а мые кодам пиалан
Ты кугезе мландеш курымлан.
Шочмо-кушмо мландем деч тораш
Мый ом шоно шортал ойырлаш.

(2004)

Светлана Григорьева кусарен

Светлана Динисламова (1960)

ЧҰЧАЛТЫШ

Вўд чўчалтышым шинчалыш чўчыктет гын,
Осал, шыде шомакым енланже ойлет гын,
Тудын шўмжө тунам шўлыкан чытырна,
Чўчалтыш шинчавўдышкө вик савырна.

Улам ўдырамаш, йыр мландем да йылмем,
Ўмыр мучко моктем шочмо йылме яем,
Ўй ўмбач мунчалтен вола пуйто мутем,
Куана шўм-чонем, садланак муралтем.

Сосьва вўдын чўчалтышла ийын каем,
Шошо ийын ик пырчыжла йылгыж киём,
Велше йўрын чўчалтыш гай ўлык вашкем,
Лум коклаште ик пырче – мый – пўрдын волем.

Курымла эртымек, мый уэш шочынам,
Да авайын пулвуйыш эре шинчынам.
Мый – чўчалтыш адак вўд почеш ийынам,
Лын гана манси калык пелен иленам.

Чодыран кажне верыште лийын йолем,
Тора корным ушем эреак чын пален.
Пўртүс мурым колаш лийын чон пиалем,
Да авайын муралмым мура шўм-кылем.

Йонгатан але шыпак мурем тўнғалам,
Куанен, шинчавўдым йыштак ўштылам,

Ўмыр мучко яндар ик чўчалтыш коднем,
Калыкемын муржат кодшо ыле пелен.

Улам ўдырамаш, йыр мландем да йылмем,
Ўмыр мучко моктем шочмо йылме яем,
Ўй ўмбач мунчалтен вола пуйто мутем,
Куана шўм-чонем, садланак муралтем.

(2003)

Светлана Григорьева кусарен

Светлана Динисламова (1960)

Начар шулдырем дене күш чонешташ,
Кумда пүтынъ мландым шонем ончалаш.
Акрет годым ең-влак, күзен гүл каваш,
Куатлын чонештыл моштеныт йырваш.

Вашкалше ош пыл-шамыч деч күшнырак,
Тораш чонештеныт эше писынрак,
Ўнарыштым сайын Торум вел пала,
Лын сакчынан лүмыштым кажне акла.

Молан гын мондалтын ты аш, кө пален?
Могай курым пагыт энгер йомдарен?
Молан чонештен она керт ме каваш?
Молан огыт колто мемнам мланде вач?

Уке, кодшо курым мурсем йонгалтеш,
Акрет годсо мут-влак волгалтыт уэш.
Садлан манси калык адак шулдыран –
Шке йылмыж ден ойлышо ең пиалан.

Адак Эква-пыгриш толеш калык дек,
Ушан шомаклаже илат пүтынек,
Улат пылышан гын, чыла тый колат,
Шинчатлан ўшане, чыла тый ужат.

Начар шулдырем, мый ом керт чонештен...
Улам пиалан шергакан мландыштем!
Илем да палем, аралат суксо-влак,
Торум деч йодам калыкемлан илаш.

(2014)

Светлана Григорьева кусарен

Светлана Динисламова (1960)

Тулла ал тасма шўйыштем волгалтеш,
Чылан вургыжалын вучат: мо лиеш.
Ен-шамыч йўлаштым шуктат ўшанен,
Пиал мо мылам Юмылан сөралтмем?

Ала ош тўсем ю гаяк ен-влаклан?
Ала ю тазалыкым тудо конда?
Сөрвалымым кўшкө алал колтенам,
Ош Юмо дек шуын, садлан келшенам?

Ен-влак огыт пале, чылан шонкалат:
Кумалмым аклат мо қавасе кўшнат?
Мылам мом ойлаш? Йўлада пеш виян,
Кугезе-влакда дечын толшо ўшан.

Ўшан ден илаш тыланда мый кўлам,
Те шуктыза шот ден кугезе йўлам,
Мый – Юмылан сугыньлымо янлыкда –
Торум деке лишемше ош пўчө улам...

(2013)

Светлана Григорьева кусарен

Галина Ларионова (1962)

Шүмбел мландем,
Яндар вүдем,
Ласка кечем,
Йүдемат!

Курыкемжат,
Ю кожламжат,
Пүчө вержат,
Кочкышат.

Пүчө күтү,
Пүчө үзгар,
Урал мучкат
Коштедат.

Шүмбел мландем,
Ю кундемем,
Шочмо манси
Калыкнан.

(2010)

Светлана Григорьева кусарен

Татьяна Бахтиярова (1991)

ЭР

Сылне кече эрден шыргыжалын лектеш,
Чодыра калык адак кынелеш –
Манси калыкем.
Кажне тўнык гыч сур шикш тўргалтын
лектеш,
Да урем вошт мардеж шўшкалтен чымалтеш.
Пўрт окнаште ший ий шула шокшым пален,
Пўрт воктен ала-кў пум руа колткыктен.
Пўрдыт пий-влак эрден озашт йыр куанен.
Волгыжалме шарла эркын йыр ал тўс ден.
Кочыртатыше лумым тошка унаѐен,
Шокшо чайым пырля йўына ракат ден.
Вара кажне ен шке пашажым ышта.
Ала-кўжў чия талышнен ечымат,
Тўнў лумым почкалтыме йўкшў шокта.
Манси калык дек толын сай пагыт илаш,
Чапле кече пўралтын эрден сонарлаш.

Светлана Григорьева кусарен

МАРИЙ ПОЧЕЛАМУТ-ВЛАК

АЛЬБЕРТИНА ИВАНОВА

чумырен

Сергей Чавайн (1888-1937)

КУГУ ТУМО

Мемнан нурын покшелныже
Кугу тумо шога ыле.
Укшлаж тудын йырым-йырже
Кугун, талын шаралталме.
«Шукерте ожно илен калык —
Пешак кугу, пеш куатле;
Эртен коштыт улмаш талын,
Чодыра вуй гоч вик вончалын.
Ты тўшка гыч изиракше,
Кугу тумо гоч вончалын,
Эрталалын каялнеже
Улмашын, да пурла могыр
Урвалтыже кушкедалтын,
Сакалалтын, кечен кодын...» —
Тыгге ожно кугу енге
Ойла ыле мыланнаже.
Кугу тумо йўлен кайыш
(Йоча-шамыч йўлатеныт).
Кугу калык нерген кызыт
Иктат ынде огеш ойло.
Лачак мые яра годым,
Кугу тумым шоналталын,
Шонем саде кугу еным...
Кугу тумо гоч вончалын
Кайыше еным омак мондо!

(1908)

Яныш Ялкайн (1906-1938)

ЙҮКСӨ

Ош-канде тўтыра леведын
Пеш мўндыр шем кожлам тачат.
Кожла покшелне румо вермыт
Кумда капка гаяк кончат.
Могай ола ден ял илат гын,
Могай пасу, могай чодыра
Кожла капка шенгел эллаште?
А можыч, тушто чап-чара?
Тугай ой-влак вуеш шочалыч
Йоча жап годым тегакат.
Мечта чонештыш ту капка гыч
Кугемме годсо кечышкат.
Кончен тунам кожла шенгелне
Йомак гай сылне ал пиал.
Поктен пиалым, мый нояльым, —
Молан вашка гын йўксыла?
Коеш тачат умбалне йўксө,
Ўжалын, ончык чонешта.
Молан, чарналын, тый от вучо,
Шукталтде кодшо ал мечта?

(1938)

Миклай Казаков (1918-1989)

„Шүшпик шүшкымө вер шүмыштем уло”, –
маньыч.
Палынем, ала кодын утен ик парча мылаMAT?

„Шүшпик подылмо вүд көргыштем уло”, –
маньыч.
Палынем, ала кодын утен ик шырча мылаMAT?

„Шүшпик кочмо чесем пеленем уло”, –
маньыч.
Палынем, ала кодын утен үй шинча мылаMAT?

„Шүшпик каныме лук чоныштем уло”, –
маньыч.
Палынем, ала кодын изи гына үмыл пакча
мылаMAT?

Семен Вишневский (1920-1990)

ПОРО ЭР!

Öрдыж вер!
Уке, мыйым ок эмле.
Кеч тораште,
Кеч лишне гынат.
– Поро эр! –
Мый манам шке ялемлан.
Да тыгак –
У эр кечыланат.

Шуын жап ошкылалын
Я кудалын колташ
Пашашкет.
Поро эр тыланет,
Марий калык!
«Эсен лий!» манын,
Тый вашештет.

Шке йылмет верчын
Вожыл ит шого,
Вес йылман
Огеш ынгле гынат.
Тиде таче
Ялт лудыкшö огыл.
Жап шумеке,
Чылан умылат.

Тунемаш
Марий йылмым тўналыт.
Мутланаш
Марий дене марла...
Но тушкен
Тый денет, марий калык,
Ме илен шуктена мо,
Ала?!

Вера Бояринова (1924-1996)

ТЫЛАНЕТ

Кеч тые торасе Сибирьыште иле,
Я мотор Украиныште тыйын суртет, –
Кеч муш тувыр ден шовырым чие,
Кеч тыйын пан-бархат лиеш ўмбалнет –
Тўжем ен кокла гыч ойырен, мый палем:
Улат тый марий ўдырамаш, тукумем,
Пўртўнчыл изи вараксимла пашам
Лўдде, нойыде йўратышан.
Эрдене ший лупс лышташыш возеш,
Йолга, ойла пуйто чевер кече ден.
Улат вет тыгае яндар сай чонан,
Пеш ныжыл да поро кумылан.
Йога шыргыктен ял мучаште памаш:
Шокта йўкшў тудын пасушко, тораш.
Улат тые тыгае сўрале йўкан,
Ойлен от пытаре, тынар шомакан.
Кеч торасе Сибирьыште иле,
Я мотор Украиныште тыйын суртет,
Кеч муш тувыр ден шовырым чие,
Кеч тыйын пан-бархат лиеш ўмбалнет –
Тўжем ен кокла гыч ойырен, мый палем:
Улат тый марий ўдырамаш, тукумем,
Чодыра шўшпык гай эрыкан, весела,
Пеледше тўсан, курымеш пиалан.

(1950)

Геннадий Матюковский (1926-1994)

*Колын колтен «Летка енкам»,
Тылнен кеа йангетиаат.
(Финн мыры гыц]*

Суоми мланды, Суоми мланды,
Цевер сәндалык Калевалын,
Мынят тынь докет толын лактым,
Мындыран коден Кылыкалем.
Ошмашты тангыж коэ мадмы Дә йакты имвлән
лыжгым юкеш
Ошалген валышы ты вадны Тынь выкет
анжышым мынь шуку.
Шыргыжы выкы тылзы кузыш,
Анжалы йарыш, лач тыгырыш.
Варажы тишты, мыным ужын,
Пытыкалтыш сынзам сар йырызы.
Эх, сар йырызы, сары енга,
Тынят, мынят ылына шкетын.
Ал, кушталтена «Летка енкам»,
Викталты, пу ласко кидетым!
Вет такеш агыл тебе тыонга
Тура левашан порт окня гыц
Кантельыжат, йылатен онгым,
Машанет, карш юк Кылыкал гыц.
Ал, кушталтена, соты тангем,
Вашела кок сынза дон мадын.
Тек курым мычкеш кодеш йангеш
Ти ломбы ош поранан вады.

Дә курым шакта тек Суомин
Ныжгата юкышты мѳланем:
— Тенгела пурын токем со ми,
Икана-иктылан Ынянен!

Валентин Колумб (1935-1974)

КЎСЛЕЗЕ ЎДЫР

Легенде

Ўдыр шортын, капеш шушо ўдыр утен каен
шортын,
Колтеныт модмаш гычын тудым тазан
мыскылен:
Могай тиде ўдыр – кўслем шоктенат ок му
шотым,
Парняже пижеш, товангеш кармыла ший кылеш.

Ачаже чылт ўрын, ава шыматен огеш сене.
Шортеш чевер ўдыр, эртак ойгырен толаша:
Чынак мо омсашке эр кечыла ок пуру вене?
Чынак мо пеледыш гай веле лияш – томаша?

Чынак! Тиде чыным ача ден ава раш паленыт,
Сай илыш гыч огыл торжаштын кугезе йўла:
Марий-влак тугат шуко йўсым да нелым
чытеныт,
Кеч шулык огеш пуру суртыш оръен ден
пырля.

Огеш лий гын ўдыръен чоным кандарыше
шешке,
У родым ок ыште ачат, ок пу тудым марлан:

Кукула вес ешын пыжашыш педам*
мунчымешке,
Тек ўмыржым ойго парчаште лўнген эргара!

Но лийын ۆрмаш: ўдыр йўкын кўсле
муралталын,
Яндар кўсле кылыш кужу шинчавўд савырнен.
Илемышт йонгалтын тунар йымыжан,
Эн йўштө шўманым ты муро пуртен авырен.

Акпатыр ты муро йўкеш пўркыт гай
куштылемын,
Шепкаште аза рын шогалын, ўнарым поген.
Кугезе-влакнан куат дене кўслен онжо темын,
Чечен ўдыр-влакын моторлыкышт дене поен.

Кўслеze – тачат марий ўдырын чапше да
лўмжө,
Мастарлык тыгай аклалтеш эн поян кузыкла.
Кўслеште ила марий ўдырын мурышо шўмжө
Да чоным пурта кумыл рончышо музыкылан.

(1962)

* Педа – зиян, энтек

Семен Николаев (1936-20014)

КӦ ТУГАЕ ЧЕРЕМИС?

Пуйто луктыт лүмедышлан исым.
Енлан лүмым вынерла куат –
Ала-кӧлан чиктат черемисым,
Ала-кӧлан вотякым пуат...
Черемис ыш лий кул але тарзе!
Кодын тошто гыч волгыдо ой:
– Черемис – эрык саклыше сарзе, –
Эрык саклыше – значит, герой.
А лүмедыш деч лүдыныт шкеже:
«Черемис Юл воктен – берегись!»
Шоктын вусыжым жапын шоктеже,
Томжым кӱшнӧ кучен – черемис!
Черемис ыш лий кул але тарзе!
Кодын тошто гыч волгыдо ой:
«Черемис – элым саклыше сарзе, –
Элым саклыше – тудо герой»
Черемис лийметлан ит чеверге,
Вожылшанрак марий калыкем –
Ожнысек лийынат чулым эрге,
Кызытат лүметлан йывыртем.
Черемис ыш лий кул але тарзе!
Кодын тошто гыч волгыдо ой:
– Черемис – чапым саклыше сарзе, –
Чапым саклыше веле – герой!

Анатолий Тимиркаев (1952)

* * *

XXI курым нерген шонкален...

Шудышырчык йыга
йўдын ковыжым –
Кава кўшнө лўнга тул ден темын;
Йомын кодшо ушкал, чарнен ломыжым,
Мөнгө корным муэш куштылемын...
Вўдын тымык, тылзан ший воштончышто
Төрла ўпшым узьмак ялын йўксө –
Йомын огыл сареш, курык лончышто,
Тумо патыржын эн ныжыл йўкшө...
Шүдө нар пачашан я пу пөртыштө
Огеш игылт Осал
телекандым –
Веселан луктеш ен-влакын өртыштым
Марсианин гына, волен мландыш...
Весе сомыл, паша – толшаш курымын,
Шке компьютерже, шке интернетше,
Лиеш весе мер тургымышт, мурымышт,
Пиал веле чылам өндак кертше...
Сугынь лын – Кайыккомбын
ош корнышко
Огеш шыне, ойлет гын, чылаже...
Лиям йонылыш, тек ушан кормыжыш
Воштылеш уныкан уныкаже...
Но палем: кугеммек, коден омыжым,
Тудат тўнө чарна мыйын семын:
Шудышырчык йыга йўдын ковыжым –
Кава кўшнө лўнга, тул ден темын...

Тиде тулжо ала-кӧн дыр чонышто
Мландӱмбалне шуен тукымвожым...
Уна вел улына тӱня лонгышто,
Курымешлан лӱмна марий кодшо!

(2000)

Альбертина Иванова (1954)

ВУЙ САВЕН ЧЕВЕРЛАСЕМ

Ала тошкалын эрте нам пакча пеледышетым,
Ала торжала койынам мотор ешетлан –
Чонеш ит нал,
Шенгеч ит вурсо,
Толам гын угыч, ўжын пурто,
Шўжарем-чеверем!

Ала шиждегыч тугенам тошкем ломбетым,
Ала такырте нам коштшашлык йолгорнетым,
Вуеш ит нал,
Шенгеч ит ойло,
Толам гын угыч, ўрдыжла от кой дыр,
Пошкудем-моторем!

Ала шым мошто арален тўня чапетым Ала ик
пагыт пеленет мый чучым шкетын –
Нелеш ит нал,
О, ит кудалте
Толам гын угычын, пален, шарналте,
Калыкем-шўмбелем!

Геннадий Сабанцев (1958)

* * *

Нöргö пагыт волгыдо сынан да
Ок эсенле уш гыч нигунам...
Кушкыжын волгенче «Россинантым» –
Шке гаемак нымыштыварам –

Тöргымö виян пакча шенгаке
Ир пелчан – «тушман-влак» – ваштареш.
Уло капыш пижеден коршанге –
Кажне ең, ужмеке, воштылеш.

Мо коршанге? – Кўрын кышке тудым.
Кушкын шуын, ынлышым вара:
От кудалте пижын шичше мутым,
Ок мушкылт шомакын лавыра.

...Улыт ең-влак: энжж семын кўын,
Илышлан мемнанлак куанат,
Но саклат эн шергын помыш кўым,
Почешет шуаш гына ванат.

Амыртат эн волгыдо талантым,
Шыпланет гын, воштылыт уэш.
Сойыр семын, кушкыж Россинантым,
Ом кудал тыгай-влак ваштареш, –

Воктекем лач нигунам ом шынде,
Ом шуялте кидым нунылан.

Чытыш огыл – лийже эре шыде
Козыра коршанге гай-влаклан.

Нöргö жапыш савырнен ончалын,
Тыгерак перна мо кутыраш? –
Тушто веле, кўрын, ир пелчаным
Вожшыгеак лийын пытараш.

Но садак огеш инане уш гын:
Лавыра тўняште курымаш?..
Мландынам, йочан чурийла мушкын,
Колтена ме Кече йыр пöрдаш.

Зоя Дудина (1962)

ТАРЗЫН МУРЫЖО

Российын сымыстарыше кундемже,
Йӧратыме Марий Элем!
Бнде шагалыс кодын чон-кунемже,
Йот мландыште ом керт илен.

Йот мландыште, йот калыкыште шолын,
Чон рӱдым мый йомдаренам.
Да ўмыр мучко шочмо верыш толын,
Шке тукымем йождаренам.

Мый илынем кугезе мландым шижын,
Марла ойлен, марла шонен...
Шернурышто тугай моторыс шыже,
А мый йӱд мландыште шогем...

МОКША ПОЧЕЛАМУТ-ВЛАК

ВАЛЕНТИНА МИШАНИНА

чумырен

Захар Дорофеев (1890-1952)

МАЛТЫМЕ МУРО

Чукаем, папалте.Шеме йүдшө.
Воктенетак нералтем мыят.
А эрла пукшем эн тамле пүкшым,
Да кучем мый кайыкым тылат.

Изиэм, ойлем эн шүлык чыным:
Огеш пөртыл мемнан дек ачай...
Шого, ямдылем чыралык пуым,
Тютю-люлю, бай!

Кок ий ончыч вес тўняшке тудым
Мланде помыш нале эрелан.
Весе-влак курал-ўдалыт нурым,
Мый гына йөршеш шкетак улам.

Суртнажат ынде моткоч тоштемше,
Пөргүмбал коеш шунгалтше гай.
Ойго дене йөслана чонемже,
Тютю-люлю, бай!

Кугурак оза, поян паярже
Тарватеныт пеш осал пашам.
Курымешлан чоныштем аярже,
Когарташ ыле паяр кугу умшам.

Ен олмеш ачатым шучко сарыш
Öкымешак колтынешт улмаш.
Чон яндарлык тидым ышташ чарыш,
Вот садланак сакышт кандыраш.

Неле годым кө ынде полша гын?
Нигöлан ме она күл, чукай.
Ик егат ок нал мемнам пыдалын.
Тютю-люлю, бай!

А йырваш моткочак шукын колышт,
Южо йомо увер деч посна.
Колымашын шем саваже солыш,
Лийже кеч ола але сола.

Лие мландын шүргыжö вүранше,
Мардежат шыпланыш лүдшö гай,
Да ырленак тольо пагыт шакше.
Тютю-люлю, бай!

Но ончале кечыже оярын,
Вот пашазе толкын талышна.
Кугурак озам, поян паярым
Шалатен тошкале калыкна.

Тошто годсо илыш пеш тораште,
Савырнен ок тол тышан, чукай,
Тамле омо дене тый папалте,
Тютю-люлю, бай!

Надежда Никитина кусарен

Михаил Безбородов (1907-1935)

ЧОДЫРА

Кенеж чодыра,
Ужарге шоget,
Лүп-лүп шокшо деч
Тый мыйым шылтет.
Пурем көргышкет,
Вончем лакылам
Да трук чарналтен,
Мурет колыштам.
Лышташ-влак коклан
Волат мландывак,
Ойганше йүк ден
Эртат пелештен:
– Вай, шыже толеш
Да йүштым конда, –
Шып шүлымö йүк
Мылам раш солна.
Мура чодыра,
Кенеж чодыра.
Уста кайык еш
Мур йүкыш ушна.

(1928)

Надежда Никитина кусарен

Максим Бебан (1913-1986)

**ВОЛГЫДО ШЎДЫРЕМ КАЙЫШ ШЕМ
ЙЎД РЎДЫШ**

Йўр йўрын. Йўрын, йўрын.
Да қава шўтлен, шўтлен, шўтлен –
сур шыже, шерым темыше, пычкемыш воштак
шортын.
Нўреныт будко, семафор-влак йўр йымалне,
вошт нўрен шкет стрелочник,
а шыже шортын, шортын,
да шўтлышў қава сур шўлыкым чонеш куштен.
Йўр вошт ола кончен шедыра шўрган.
Окна-влак, ночко,
шортыныт, чыла нўрен да ночко
мыйынат шинчам, шинчавўдем йоген.

А кукшо тыйын вел шинчат. Каетак! Семафор
ўжеш.
Йўд поезд дене кайышыч. Йўр йўрын, йўрын,
да шыже, шерым темыше, алят шортеш,
шортеш...
Тый кайышыч. Йўд тыйым шолыштын вор
семын.

Да поезд почышто кужун ыш йўлў шўдыр,
тудат, ялт пиалем гай, кайыш шем йўд рўдыш.

Альбертина Иванова кусарен

Александр Малькин

ИЗИ ЙОШКАР ШҮДЫР-ВЛАК

Эрат-касат түрлен урвалтым, мелым,
Йолгорным-корным почын кидше ден.
Ужам да кызыт тудым тувырмелын,
Ок лұдыктө телат шке шучко йүдшө ден.

Чыра йүлен, шикшанын, изикеште,
Ялт пырыс шинча гае сар тўсан,
Мардеж тўжвалне шортын, кечкыжештын,
Леведыш вачын олымым кышкен коклан.

Моктеныт агытан-влак шыже йүдым,
Эр толмым шижтареныт, муралтен –
А ўдырамашын кидыштыже име
Вынерыш тўрым сылным керылден.

Палем огеш шапалге шүртө тўрын,
Вет кажне пўшкылышкө кумылжо шынген,
Тўрлалтын ошыш тудын кочо ўмыр,
Тўрлалтын – мом вучен да мом шонен.

Ужам, кузе йоча шепка воктене,
Адак шке Юмыжым шып-тыпак шылтала:
Ты сургыш кече ок пуру эрдене,
Чон ойгыжым қунам гын шалата?

Кычалын тудо шўдыржым каваште,
Да йбрьш тудо лачак шем пыллан.
Но теве име нерыш тул чўкталте,
волгалтыч шўдыр-пўшкыл-влак.

Коклан акретле Кремль деке толын,
Вес шўдыр-влак коклаште раш ужам
Ал шўдыр-тўрым, ош вынерыш вочшым –
Мый мокша ватын пўрымашыжым ужам.

Альбертина Иванова кусарен

Илья Девин (1922-1998)

ВЕРЫМ ТЫЙ, АЙДЕМЕ СЫЛНЕСТЕТ

Куштылго уке верат, корнат,
Корныла, вер семын, улыт неле.
Да шуйна лач корныенлан веле.
Таклан шинчылташ вер ок пуалт.

Арам огыл «корно» маналтеш,
Корнывалне вур, пужвуд лын кодын.
Куштылго пашам кычалше омыл,
Толын кўсынеш кугезе деч.

Пўрышө верлашке логалат –
Пашаде шинчаш пуалтын огыл.
Ен коклаште ок лий тыйын сомыл,
Вуйге шке пашашке шунгалтат.

Пале: тўткө лий шке корныштет,
Илыш – корно, шоньш – туддек ошкыл.
Шарне: еным чеверта вер огыл.
Верым тый, айдеме, сылнестет.

Вера Гордеева кусарен

Анатолий Тяпаев (1928)

ЙҮКСӨ-ВЛАК

Кас кече вола ер үмбаке,
Кая вүд йымаке,
Кая чытырен...
А ерыште йүксө-влак ийыт,
Ал кечым лукнешт шүдырен,
Төчат нерышт ден чараклен.
Лай шокшыжым пуыжо манын,
Ош-волгыдым колтыжо манын,
Моткоч кодынешт утарен.
А кече, төршталын,
Кая чытырен...
Но йүксө-влакат огыт чакне,
Шенгек ок ончал иктыжат.
Вашла ончылтен, вүд йымаке
Волгенчыла ийын пурат.
Ер көргыштө нуно почангыт,
Ал кечым лукнешт шүдырен,
Кужу шүйышт дене,
Виян нерышт дене
Моткоч кодынешт утарен.
Садак вүд йымак кайыш кече,
Леведе тўням шем мыжер.
Лач йүксын ош шулдыржо дечын
Коклан лўнгалтеш ынде ер.
Нөлтеш ўжара. Йүксө-шамыч

Нервуйышкышт тудым шындат,
Куаныше волгыдо кечым
Вўд деч аралаш товатлат.

Надежда Никитина кусарен

Сергей Кинякин (1937)

НОЙЫШО ИМНЬЫН ЙӰКШӖ

Кунамсекак ойлат:
Лиеш эрла сай, чынак.
Толеш эрла, да тебе але ужыда...
Да ўшаненыт, ужыныт
Эрлаште пиал сыным.

А таче...
таче Юмо мом пуа.
Мыняре таче да эрла-влак эртышт,
Мыняре шыже, шошо кодыч шентелан!

Мынярын поктышт ончыко мемнам,
куржмешке,
Кучаш тул-кайыкым ыш перне нигӖлан.
Ялнан озаже ден тыршенна кӱлын,
Шоненна корно райыш нангая.

Мыят, тудат – шып лийна, –
Йылмым пурлын! –
Пайданам ужын :
Лач шемеме кече мыланна.

А кече деч посна могае кушкыл –
Ок куш, да кичке рокышто мала,
лач аныра вел огеш ыngle,
тидым ужын,
а калык ўдымӖ йырангым тырмала.

Тырмалышт озымым,
Да чон рӯдане.
Шүртнен ұшандыме тунам, пыкше шўлен,
Да кенета шемемын ош чурийже мландын,
Лачак шинча вел ожсылак йўлен.

Эше вий уло, ок күл йөршын өрмө,
Шыдетым кодо – поктышо тетла уке,
Шогална йыр ме авырен
Куп дене ерым,
Тек эрла марте
весэрлаште шуына кеч.

Тек!
Да лүкө куп деч савырнышна өрдыж, кōланже
тиде вер моткоч келшен...
Ал кече угыч шыргыжале мемнан вельш,
аклаш тўнгалыч угыч мыйымат эше.

Но вот: эрла эрлашкак кусныш,
Шомак тугаяк:
вот эрла лиеш куан...
...Толеш гын, мом-гынат конда,
Вет сомыл ушныш.

А таче...
Таче Юмо мом пуа.
Тек илыш лач шомакыште йомак гай,
Тул-кайыкым кучаш ыш лий пиал.
Шошем мый илен лектым шыже гай окмакын,
Но шыжым ынде шошо гае вашлиям.

Альбертина Иванова кусарен

Василий Кригин (1945)

ЙЎШТЌ ТЫЛЗЕ

Тыгае чатлама!
Ош лум йыр-ваш, да
Юж когарта туге – пѳрдеш вуем.
Но теве кайык чонешта каваште...
Камвозо кенета. Ах, шинчамат кумен.

Мый налым кидышкем иянше пун
падырашым,
Да мел шенгеке шылтышым шыман
Пыгартыш шўм шокшем дене ырашлан.
Шижам, тарванылеш, адак чонан-шўман.
Тыгае чатлама.

Темда юж оным.
Камвозым кенета мый, тый декет вашкен.
Но тый шыч ырыкте айдемын кылме чоным,
Да йомым тыйын йўштѳ шинчаштет.

А кайык тыйын
ўмбалнет – каваште,
капем деч ойырлышо ик ужаш-падыраш,
шўмемын тулжо тудын шўм чораште,
а мурыштыжо – мыйым шарнымаш.

Альбертина Иванова кусарен

Николай Циликін (1954)

ШАРНЫМАШ

Пу йўла голландке көргыштө пудештын,
Шокшо толкын-влакше онгым ниялтат.
Тылзын шөр гай түсшө окна век шуйнештын,
Шонымаш-влак мўндыр корныш нангаят.
Мый шарнем, пыл-влакым лўнгыктен эр шошо,
Йоча жап капкажым почын ончылнем.
Рашкалтен сола ден поктенам кўтўм мый,
Эскерен пеледыш ночно шинчаж ден.
Мыйын йоча пагыт ўжаран эрдене,
Поктыл мыняр омым койкышто коден.
Нумалтен вургемым, нөрышым йўр дене,
Тидым йоча пагыт шкеж гына пален.
Шижын нөргө уш ден: мый – авалан полыш,
Ятыр пум нумалын, имным кычкенам.
Неле дечын лўдын, нигунам шым тайнышт,
Шинчавўдым гын шепкаштак нелынам.
Пагыт толын шуо, ик кенеж кастене,
Шўмыш шўшпык муро вошт витен кунам.
Мыйын вачым тўкышт шып гына кид дене,
Шулыш тўрвыштемже ўдыр тўрвө там.
Рвезе пагыт йомо йўдыш вожыл-өрын,
Шўшпык сем вес илыш корныш шогалтен.
Кажне йўдым йўксө мужыр мыйым ўжын,
Самырык жап деке тайыл гоч каем.
Ўдыр тўрвө шолып тамле омым кўрльө,
Ала кечын йомо ўжаран эрден?
Ўма там налаш пеш кўчык кенеж йўдшө,

Чаманем тачат, пеш писын йӱд эртен.
Ушыштем ашнем: пеш йӱштӧ йӱрын йӱрмым,
Тошкыштыч кова-влак вургыж суртыштем.
Шижынам тыгодым, илыш у тӱналмым,
Кунам первый йӱкым пуыш икшывем.
Юмо пӧлеклале тукым вожым шуйышым.
Шӱм «Ачай» мут дечын путырак кӱлтка.
Самырык жапемын начареште ваче,
Пуйто сугыргалын, йӱр гынат, вашка.
Только мландыш теле, пургыж-йӱштӧ кече,
Шонгыенын лужым коржын корштыкта.
А вуем суремын ты лум гае ошын,
Йоча жап шарналте лач тенгечсыла.
Кӧргыштӧ голландкын кодын тул деч шолгым,
Шокшо толкын он гыч йышт ниялтылеш.
Модын унакамже кучылтеш сур вуйым,
Тудо тукымемым шуйышо улеш.

Вера Гордеева кусарен

Рая Орлова (1963)

ИЛЫШЕ ВЎД

ВЎд ок пале колымашым.
Севоньна * чонан.
Илыш ыным кычалмаште
Кучылт вЎд шырчам.
Тудо мландын шарнымашым
арала-куча.
Ведяван ** яндар копашке
нелытым волта.

ВЎд ок пале колымашым.
Мокшана *** чонан.
Ит өркәне: вЎд йымаке
колтымым муман.
Мастораван **** помышешыж
шылтымым муман.
Юмын южым кычал лектын,
ончык кайыман.

ВЎд ок пале колымашым,
Иссана ***** чонан.
Илыш вЎдла йоген кайыш,
Бнде кайыман.

* Севонь – Мордовийысе энгер
** Ведява – ВЎд Ава
*** Мокша – Мордовийысе энгер
**** Масторава – Мланде Ава
***** Исса – Мордовийысе энгер

Мландывалне сомыл-влакым
кодо, тек илат.
Мландын шарнымашым сакле,
вуд лийын шкежат.

Перевод Альбертины Ивановой

Владимир Нестеров

Шапалген шүдырат мотор кечын,
Каваштат канде түс йылт шулен.
Йүр йымалне корнат пушкыдемын,
Кава келгыт турням йышт шылтен.

Эскерем шүлыккан шинча дене,
Мешаяш ом тўнал, тек каят.
Чевер шыже, йодам, мутланет гын,
Йод, кунам адак тышке волат?

Да кунам мыланем мотор кечым
Пеледалтше эр шошо конда?
Пургыж йүштыж деч эртыше жапын
Йөрталше шүмнаже кылма.

Рвезынек йөратен тыйым коштым,
Но чонет тыйын пуйто луман.
Шижынам мый шырпештше лач йүштым,
Но садак лийынам пиалан.

Чонемлан таче шүлыкын чучо,
Тый денет тудо толын, молан:
Лач тудлан мо шортеш йөсын пүнчө
Да укшлаже кошка гын садлан?

Мотор кече тек лийын шапалге.
Пыл-влак ийыт каваште пызнен.

Пеленемже кодеш лач эн шерге –
Шарнымаш, мо тентгчыш куснен.

Вера Гордеева кусарен

Полина Алешина

ШОЧМО МЛАНДЕ

Чон ўжеш шке шочмо верыш
Юмына пуа гын жапым,
Мый толам ломбан садвечыш,
Тудыжат вуча ты татым.

Мланде пушкыдо нимо деч,
Йол чара ден тошкышт шудым,
Лупсым погылден копам тич
Шўалтем ю вўд ден шўргым.

Почын сурт омсам кочамын,
Шокшыжо кид курымлалтын.
Таве корно шўкшудангын,
Верын сад тўсшат рўдангын.

Кукшо укш кидем эмгатыш,
Вуйым савышым сукалын.
Ялыш толдымо ты жапым
Шоныш ончылтен эрталын.

Шурно пасу гоч кожлаште,
Вўчкыш сем ден чоным кайык.
Вашлиям ковам гын тыште,
Колыштам чон мурым лайык.

Чон ўжеш шке шочмо верыш
Юмына пуа гын жапым,

Пөртылам эн шерге лукыш,
Ом му ты узмаклан акым.

Вера Гордеева кусарен

УДМУРТ ПОЧЕЛАМУТ-ВЛАК

ГАЛИНА ГЛУХОВА

чумырен

Кузетбай Герд (1898–1937)

ГҮЛ ШОВЫЧ

Шижмаш – гүл шовыч шүм ыраш,
Садлан ит шорт, шыма йолташ!
Гүл түс жап дене лунчырга,
Йомеш шулен гүл шовычат...

Кунам йöратена адак,
Ме пуйто шошо олык лап:
Шинчаште – гүл пеледыш-влак,
Ме воштылына да мурена.

Тунам йолгорно волгалтеш,
Шöртнянше тасмала шуйна,
Ты корно дене вашлиеш
Ош ломбо ўдыр гай түсан.

Кунам мемнам чылан мондат,
Тўня чучеш весеммыла.
Тунам йырваш йöра тулат,
Тенгечысе шижмаш шула.

Шижмаш – гүл шовыч шүм ыраш,
Садлан ит шорт, шыма йолташ!
Гүл түс жап дене лунчырга,
Йомеш шулен гүл шовычат...

Светлана Григорьева кусарен

Ашалъчи Оки (1898–1973)

Мыйын чонем
Олык лыве керек –
Молан вара
Шулдыржат сусырген?

Мыйын шүмем
Ю кўсле гай керек –
Молан вара
Кылжат кўрылден?

Сай кумылем
Шөртнө гае керек –
Молан вара
Шинчырлалтын пытен?

Светлана Григорьева кусарен

Михаил Петров (1905–1955)

КАНДЕ КОНВЕРТ

Гүл-кандалге саскан серышетым, танем,
Мый шышталге нуреш лудынам.
Тыланат шүм шижмашым саска-влак йырем...
Нуным тый колтенат вет мылам.

Шымата шокшо, ныжыл мардеж, вашлиеш
Тыйын канде шинчат гай кава.
Шүмбелем, ала тый канде-гүл конвертеш
Колтенат шөртнӧ кечым мылам?

А эрден толын тиде пасуш колымаш, –
Ломыж шикш кызитат йырым-ваш.
Колымаш төчыш мыйым эре пытараш,
Но сенен тудымат чон шижмаш.

Светлана Григорьева кусарен

Николай Байтерьяков (1923-1997)

ШИЙ ПУШ

Возын вўд ўмбаке,
Тылзе шкетын модын.
Ший энгер ўмбачын
Ший пуш ийын толын.
Попанам ош тылзе
Омыж дене пидын,
Вачышкетше шыпак
Пыштышым мый кидым.
Ший пушышко шинчын,
Тўтыраште йомна.
Кушто, кудо ийын
Кончыш тиде омо.
Мондышым энгерым,
Тўтыраш логалын,
Весела ший эр гыч
Илышыш тошкалын.
Шуко кеч мондалтын,
Но шарнем мый иктым –
Ший энгер ўмбачын
Толын ший пуш ийын.

Альберт Васильев кусарен

Александр Белоногов (1932-2011)

КОРНЫВОЖ

Корно өрдыжыш корангын,
Йүд ден кечына кодеш.
Мо мемнам вуча тораште,
Мо мемнан дене лиеш.
Руалтен кучен ұшаным
Куржына, ошкылына.
Корнывожышко логалын
Трук чарнен шогалына.
Шуко корно ушнымаште
Пытышна ме шаланен.
Кайышт шукын уштымашке,
Кеч илат шүм-чоныштем.
Корнывожышко шогалын,
Титакан улмем шижам.
Шергын пеш пиал логалын,
Шуко пеш йомдаренам.
Корнывож гыч корно пелке
Чүчкыдын корангынам.
Корнывожыштак мый шкемым
Очыни верештынам.

Альберт Васильев кусарен

Ф. Васильев (1934–1978)

Ом йөрәте түредме пушенгым,
Пуйто тудо шортеш йөсланен.
Пуйто вуйым да ушым түредыт.
Молан йыгыр иктөрым ыштат
Уремласе пушенгым чыла?

Кузерак вийым налше укш-влакым
Пүчкедаш кидыштат нөлталтеш?
Молан волгыдо ушыштым налың,
Укшым огыт чамане, шуат
Асфальт ваке, чылашт йол йымак?

(1965)

Светлана Григорьева кусарен

Ф. Васильев (1934-1978)

Йөраташ шона ўдырамаш,
Ой, уке, марийже семын огыл.
Ен деч шолып шокшын йөраташ
Рвезе еным, але вес пөръенгым
(Ок вашлий гын пыртак рвезыракым).
Йөраташ шона ўдырамаш,
Кўшычын ончалын кугешнен,
Ошкылжым тора гыч шекланен,
Өрынрак, кузе тудо толеш,
Он пеленже эплын өндалеш,
Шўлыш дене капым ырыкта,
Тўрвө гычын шокшын шупшалеш.
Йөраташ шона ўдырамаш.
Тудо,
Шўм пелаш дечын шыпак,
Ен пөръенг ўмбаке ончыштеш
Шинчәпунжым модыктыл.
Коклан
Йөраташ шона ўдырамаш.
Шкенжын рвезе жапшым шарналтен,
Шонгылык лишеммым умылен,
Йөраташ шона ўдырамаш.

Альберт Васильев кусарен

Алла Кузнецова (1940-1989)

Мый коленам тўжем гана.
Тўжем гана ылыжынам.
Но илыш озымым садак
Өрканыдегыч ўденам.
Мый шкемын кажне икшывым
Лач порылан шочыктенам.
Кеч шкеже илыш корныштем
Лын йўштө-шокшым чытенам.
Вет мланде шочмо деч ондак
Мый ош тўняште лийынам
Да шочдымо икшывемлан
Инвар лўмым пөлекленам.
Тўня гай шонго кеч улам,
Чон самырык лач шошо гай,
Кеч илыш лупшыш кўлынак,
Йөршешлан кудалтен ыш кай.
Тўня лач мыйын вўрем ден
Чал йўштө кечыште ырен.
Лач мыйынак шинчавўдем
Кенежым мландым вўдыжтен.
Сар шўшпыкат моторлыкем
Моктен мурен да куанен.
Но ший тенгелан сутланен
Ужалышт мыйын шўм-чонем.
Тўжем гана мый коленам,
Тўжем гана пернен тырлаш.

Тачат улам мый пеленда
Лыг языкан ўдырамаш.

Альберт Васильев кусарен

Алла Кузнецова (1940-1989)

Мый имне:

Кугу нумалтыш вачыштем.
Кергам, уке,
Каласышт: шупш!

Мый шорык вуй:

Йырем тынар тага.
Өрчат, чот ломыжыт
Да төрштыл модыт.

Мый ушкал:

Ыштем мый презым,
Пуэм лыг шөрым.
Илем вүташте.

Мый энгыремышвотышко логалше карме
Ом керт тушеч утлен.

Вашке лиям шкежат мый энгыремыш,
Кучем да шкемым шке, шкеак кочкам.

Улам мый кишке, көгөрчен,
Пеледыш, ужава.
Коям моторын да шүмем мура.

Улам кудалтыме үдырамаш.
Ўшанеда, уке,
Чытышем ден коям ир кайык гай.

Альберт Васильев кусарен

Владимир Романов (1943-1989)

АЧАЙ

Шындем гын лын пушенгым,
У пörтым мый чонем гын,
Ончен куштем гын эргым,
Лиям мыят айдеме.

– Шынден ачам пушенгым?
Пошкудо дечын йодым.
Но шып шога пошкудо.

– Ачам чонен мо пörтым?
Пошкудо дечын йодым.
Лач келгын вел шүлалтыш.

– Ончен куштен мо эргым?
Авам дечын йодам да
Үштеш йыштак шинчажым.

– Колен ачат войнаште.
Пушенге кушшо манын,
Пörтет чоңалтше манын,
Йоча-влак кушкышт манын.

Альберт Васильев кусарен

Людмила Кутянова (1953-2008)

ЫШТЕНАМ ШЕРГАШЫМ

Йӧратымашым погенам
Мый шӧртнӧ падыраш гыч,
Шылтен ен дечын оптенам
Шӱм-чоныш аралашлан.
Шинчавӱд дене мушкынам,
Кылмыктенам шыдем ден.
Но пеленет аныргенам,
Шулен шыма мут дене.
Ӱшан ден, чытыш ден таптен,
Мый ыштенам шергашым.

Кӧранышылан кӧранаш
Шергашым чиен коштым.
Ӱшан ден ыштыме шергаш
Пиалым вел ыш кондо.

Альберт Васильев кусарен

Михаил Федотов (1958-1995)

Сита мылам шкет ойгыраш,
Енлан кококла койын.
Ом пу ман пийлан кўрышташ,
Шўмем шояш ом тойо.

Чонем енлан вишкоденам
Мый, янлык, йытыр ончылно.
Кавалан вел тыгай кўлам,
Шижам лач тудын польшым.

Конден уверым кўгўрчен,
Вучат мыйым тораште.
Уверже веле пўлеклен
Мылам лач колымашым.

Чон дене мый утаралтам.
Лўет гын лўй, но умыло:
Лын языкет касарашат
Иктаж гана кеч юмылто.

Альберт Васильев кусарен

ХАНТЫ ПОЧЕЛАМУТ-ВЛАК

Зинаида Лонгортова

чумырен

Прокопий Салтыков (1934-1994)

ОНАС

Йўдйымал толкын
Эркин йолга.
Нарт-шамыч шўлыкын
Йўдым йонгат.
Аргиш умбаке
Корным шуя,
Юмын ты серыш –
Лум ош тўган.
Йыр кундем мучко
Йўк сем йонга,
Ош пырче семын
Шўмыш возеш...
Тул огеш кончо,
Ик чонанат,
Тылзе каваште
Шып йўштылеш.
Эркин шуйналтын
Тиде аргиш...
Муро кўтўчын
Тушко иеш...
Юзо сем толкын
Шўмым налеш,
Тиде мурсемыш
Чон ушналеш.
Тўкыжым кўшкў
Пўчў нўлта,

Да пеш умбаке
Нуно чымат...
Муро шочеш йыр
Лум поранеш.
Тиде тўтаныште
Шулдыр шочеш;
Мурышто улыт
Мланде, ен-влак –
Йўдйымал калык
Тушто ила...
Тиде у илышым
Кажне пала,
Чонышт ден нуно
Мландым моктат...
Пўчө-влак чымат...

Светлана Григорьева кусарен

Мария Вагатова (1936)

КЕЧЫМ ШУПШЕШ МЛАНДЕ

Кечын шокшым мланде шупшын.
Олыкшо йыр у жарга.
Шке пыжашым кайыквусо
Кечын шокшыж ден опта.
Икшыве аван шөр дене
Вийым, акылым пога,
Илышлан кушкеш айдеме,
Тукымжым умбак шуя.
Эрге веселан ончалже –
Кумылжо аван шула.
Тыштак лач аван пиалже,
Тидын верч ава ила.
Канде эр, пүртүс моторлык
Аван шөр дене пырля
Изи икшывын шүм-чоныш
Поро пашалан шыга.
Кечын шокшо, аван шөржө
Илышым шуя умбак.
Кечын шокшо, аван шөржө
Санденак ик аканак.

Альберт Васильев кусарен

Владимир Волдин (1938-1971)

ХАНТ

Чыла егат йонга ик семын – хант,
Кеч лийже руш, узбек, кеч ненецшат,
Керек кеч-кө лиеш гынат, садак
Айдеме манмым ончыкта шомак.

Ты мут пеш шерге кажнылан эртак,
Ит колто тудым кид гыч мучыштен,
Мардеж денат ит покто тый эрташ –
Шке йүкшым йолташет пуа шүм ден.

Кеч-куш варажым тый кает гынат,
Чылаштан тудым пөлек гай нангай –
Чучеш тек күктымө пүкш семынат,
Шүм-чон гычын шыжалтше ойып гай.

Йүдвел кавасе йылгыжше сөрал
Тек чолгыжеш пычкемышым өндал.
Тый шарне мунло мутым, ит мондал,
Түняште калык-влак маналтыт хант.

Светлана Григорьева кусарен

Роман Ругин (1939)

ХАНТ ЙЫЛМЕ

Йылме ачамын, кочамын –
Чыным почеш мыланем.
Кеч кодынна ме шагалын,
Но йылмына ыш изем.

Шондык ушан, поро мутын
Кодын пеш раш аралалт.
Лүм шүдө наре ош лумын,
Шүдө ден лүм толкынлан.

Лүм шүдө наре мардежын
Кодын алят аралалт.
Тудо вет чылт арамышак
Ок йом, йөршеш ок мондалт.

Тушто мемнан йыр пүртүсна
Ок йом нимо нигушкат.
Хант калыкнан поро лүмжө.
Йылме лиеш – ок мондалт.

Вийже алят моткоч шуко,
Йүштө кундем калыкнан.
Ок күл ойлаш тудо туйо,
Тудо кошкен ида ман.

Пагыт вет локтыл ыш сене,
Тудо виян да поян.

Трук шонеда те вес семын,
Йылме мо ден титакан?

Коштым мый түрлө верлаште,
Ягыр энгерым вончен.
Пырчын поген кумыж эртньыш,
Шуко шомакым шымлен.

Илыза кеч түжем ийым,
Вес курымлашке вончен.
Хант йылмына шкенжын вийжым
Садак кода арален.

Йүштө сибирьын чондайла
Тудо кия аралалт.
Вичкыж мемнан йылмынаже,
Илыше вүд гай яндар.

Чонжым почаш тудо ямде,
Порын түлен порылан.
Шошо энгерла йомартлын
Тудо кертеш муралтен.

Шокшо конгала ең чоным
Тудо кертеш ырыктен.
Я тўтанла шыдын-кочын
Тудо кертеш кычкырен.

Я керде дене тушманым
Чоткыдын пеш сорлыккла.
Илышым, муын шомакым,
Тудо эре чын акла.

А огеш сите руш дечын
Мутым коклан кўсынла.
Ханлан шке йылме – тул кече,
Кө тудым чын умыла.

Шуко пеш йылме коклаште
Ок йом шкенаң йылмына.

Альберт Васильев кусарен

Роман Ругин (1939)

КУЭ

Шөртнө шалым пидылдет гын,
Эн мотор лият пушенге.
Мардеж ден кутырыметше
Савыра пеш шуко еным.

Арам огыл ожнысекак
Лачак тыйын кумыжет гыч
Ньогалан шепкам ыштеныт,
Муро ден рүпшен малтеныт.

Шонго-влак дечын йомакым
Колынам шукерте ожно.
Шонанпылын ик йочаже
Куэ лийын, мландыш толын.

Санденак ош куэрлашке
Коштам шўлык годым шкетын.
Вийым погалтен эрлашке
Ончалам йөршеш вес семын.

Ўштылам шем шонымашым,
Шўлык ден нимом ом чоно.
Пуйто шўлыкым сенашлан
Куэвўд шына шўм-чоныш.

Леведам ыле капетым.
Чапле-чапле пўрдыш дене.

Йўштõ дечын, поран дечын,
Арален ир товар дечын.

Кўдырчан йўр тый денетше
Утыжден ок осаллане.
Ош тўсан мотор капетым
Тул волгенче ок рашкалте.

Альберт Васильев кусарен

Микуль Шульгин

ЙЫЛМЕ

Пүчө семын кудалеш
Ир тайган регенчыште,
Колла писын пеш иеш
Йүштө Обь энерыште.

Мыйын шочмо хант йылмем
Шерге мыланем улат.
Тыйын гоч пален сенем
Жапыште чылажымат.

Ныжыл, йонгыдо, айват,
Тый дечет посна ом керт.
Пүсырак кинжал дечат,
Тул дечат волгыдырак.

Тайга гай кугу улат,
Обь энер деч келгырак.
Ир пораным мужедат,
Кушто ончыктет тый куп.

Лишыл ег йолташетлан,
Тудын ойгым умылет.
Шыргыжалын памашла,
Енын кумылым вүчкет.

Трук лектеш гын сут тушман,
Поро ден ок мучашлалт.

Шалатен сур тўтырам
Кўдырчыла шергылтат.

Тиде кўдырчим Урал
Йўк лукде гыч колыштеш.
Шочмо йылме, тый мылам
Лийыч муру ўмыреш.

Писын пўчө кудалеш,
Пулвуй дангыт лумышто.
Мыйын муру шергылтеш
Мучко канде тундрышто.

Альберт Васильев кусарен

Леонид Лонгортов

КОРАК ПАЙРЕМ

Корнышко тарваненам,
Вучыза, миен шуам.
Тиде сылне пайремлан
Мый чыла ямдыленам.
Тувырым урген акам,
Нартым төрлатен ачам,
Ўштым пөлеклен изам,
Сугыньжым пуэн авам.
Хант-влак дек корак пайрем
Тукымла гочын вончен.
Йўланажым пагален,
Пайремлаш мыят вашкем.
Лишыл-влаклан тауштен,
Кужу корныш тарванем.
Нартышкемже верланен,
Мардеж семын чонештем.

Альберт Васильев кусарен

Тамара Пырысева

КОК КУЭ

Кок куэ алан покшелне,
Олача вургемышт дене,
Тынысле каваш ончен,
Бнде ятыр ий шогеныт.
Ныжыл укш ден ондалалтын,
Вожым йырым-йыр шаралын,
Шыргыжал ал кечылан,
Өпкелалт ир мардежлан.

Пыл шенгеке тутыш шылын,
Кечыжат эре ок шыргыж.
Йӱсӱ жап лиеш коклан,
Но сенаш полша ушан.
Кок куэ алан покшелне
Ончыкылык нерген шоненыт,
Ныжылгын лышташ йӱк дене
Шыве-шыве кутыренит.

Шыже йӱр дене нӱренит,
Ир мардеж дене кошкеныт,
Ик куэже весыж дек
Энертен шып пелештен:
– Ир мардеж пеш шучко огыл,
Лийына гын пырля коктын.
Вот ончал йымалнына
Тукымна йыр илана.

– Кече вет эре ок шыргыж.
Мардежат коклан пеш шыде.
Лийже кеч-могае жап,
Пенгыдын күлеш шогаш.
Кок куэ алан покшелне
Тукымыштым арален.
Кок куэ алан покшелне
Ончыкылык нерген шонен.

Альберт Васильев кусарен

Надежда Лонгортова

СЫН МЛАНДЕМ

Сын мландем,
Эн мотор мландем,
Ер да йыр купшат –
Корка гай кият.

Мемнан оза-влакын
Пүчышт илат,
Пушкыдо моко
Кочкаш шер теммеш.

Янлык-шамыч тыштак
Илат куанен,
Саскам, пүкшымат
Тый от шукто шотлен.

Сыня энержат
Ший кол-влакым пуа,
Ший йогын почеш
Ме пуш ден ийына.

Сын мланде эре
Поян мланде мемнан,
Сын мланде лиеш
Шергакан кеч-кунам.

Светлана Григорьева кусарен

Надежда Салиндер (ненка)

ЙӖРАТАЛМЕМ

Тый декет мый тольым,
Сылне, моторем,
Ойыралым тыйым
Тӱс денат, шӱм ден,
Ныжылем улат тый,
Тольым кӱдыкет.

Ныл пӱчем тугакак
Чӱчкалтен шога.
Шӱм гычын шомакым
Мый вучем алят.
Ныжылем улат тый,
Моторем улат.
Илышем тылат вел.
ЙӖратем чотак мый,
Нангаяш шонем.

Светлана Григорьева кусарен

Альбина Хозова (селькупка)

ШОЧМО ВЕЛ

Мыланем шочмо-кушмо кундем:
Кушто уло
Йӧратыме ең, родо-влак,
Кушто шочмо йылмем ден ойлат,
Кушто ур укш гыч укшыш вонча,
Гӱл энерыште ший кол чӱчка.
Лупсан ал эрден пӱчӧ йырым шымла,
Кечат шыргыжалын лектеш ўжаран,
Лын шокшым да тулым пуа кажнылан.

Светлана Григорьева кусарен

ЭСТОН ПОЧЕЛАМУТ-ВЛАК

АРВО ВАЛТОН (ARVO VALTON)
&
АСТА ПЫЛДМЯЭ (ASTA PÕLDMÄE)

чумырен

Лидия Коидула (Lydia Koidula) (1842-1886)

АВАМЛАНДЕМ, ЙӖРАТЫМЕМ

Авамландем, йӖратыmem,
тылат шӱмемым пуэнам мый,
чон пиалем, тылат мурем,
Эстонием, пеледше мланде!
Коржат гын тый – шолеш шӱмем,
тый куанет – йомеш ойгем,
йомартле авамланде.

Авамландем, йӖратыmem,
ом мондо тыйым, ом кудалте,
тӱжем гана мый шке колем,
но тыйым ом ужале.
Тек кӧранен лавырам кышкат, садак тый
чоныштем кодат,
йомартле авамланде!

Авамландем, йӖратыmem,
жап толын, каналташ возам гын,
мый кӧргышкет малаш вочнем,
Эстонием, яндар-ош мланде!
Тек кайыкет мура мылам,
капем – шыташ пеледышлан,
йомартле авамланде.

(1867)

Альбертина Иванова кусарен

Юхан Лиив (Juhan Liiv) (1864-1913)

**МЫНЯР КУЖУН ШУЙНА ПЫЧКЕМЫШ
ЭЛЫШТЕТ**

Мыняр кужун шуйна пычкемыш элыштет,
да нелыт тиде – чыташат ок лий,
миен шушала ок чуч, мом ыштет! –
кандалге шоныш-серыште от лий.

Каваште шўдыр чўкталтеш ала эше,
пеледыш шўгарет гыч нўлталтеш,
да тыйын шонышет да койышет
помыжалтыт але калыкын чонеш –

да тўвырлат, да тарванат, лупшат,
шўкшудым корнывач солат,
да калык суртлан негызым чонат –
йўксолныш тукым вошт солна.

(1894)

Альбертина Иванова кусарен

Анна Хаава (Anna Haava) (1864-1957)

МЕ УЛЫНА ЙӰДВЕЛЫН ШОЧШО

Эре пеленна лие тыпын йӱк-йӱанже,
луман чодыра да тылзе волгыдат,
шып корныла – торашке вочшо:
ме улына йӱдвелын шочшо –
тыят, мыят – ме коктынат.

Огеш кодеш эрелан йӱштӧ-айык
мучашдыме тугай чон пиална –
мучашдыме тугай чон ойгына,
мо акышт нунын – нигӧат ок пале...

Каласыдыме кодыт кумыл темын
келаныше кугу чон пиална –
мучашдыме кугу чон ойгына,
шып лийын курымашлык семын.

(1913)

Альбертина Иванова кусарен

Эрнст Энно (Ernst Enno) (1875-1934)

МӨНГЫЛАН УШАНЫМАШ

Кызыт мөнгыштө ош клевер пеледеш,
да пеледыш үпш дене мардеж модеш –
шүлыкем-влак помыжалтыныт чонеш.

Тушто корно – пуракан, кужу – умбак,
кандалгалше кожла вельш нангая.
Тушто ош пылым куэр лүшкен ышта,
үжмө кумылжо чонемым ылыжта.

Шүлыкем-влак помыжалтыныт чонеш:
кызыт мөнгыштө ош клевер пеледеш.

(1909)

Альбертина Иванова кусарен

Густав Суитс (Gustav Suits) (1883-1956)

ШКЕ ОТРОМ

Куэм мый тенгыз вўдым талын,
отром муам, шонем, тораште.
Пеш шукертсек коштам кычалын
торасе тенгыз кумдыклаште.

Отро пеш ятыр тенгыз валне,
карап шогалме вер-влак улыт,
лач шке отром ом му кычалын,
но сылне шонышем ок шуло.

Куэм мый тенгызым, рўчкалтын,
да толкын -влак пырля лупшалтыт,
да кўшнõ ош пыл-влак рўпшалтыт,
коштам мый отроем кычалын.

(1903)

Альбертина Иванова кусарен

Марие Ундер (Marie Under) (1883-1980)

ЙЫВЫРТ

Ах, илыш дечын асылаже мо гын?
Вүршерын патыр толкын – курымашлык!
Куанын йүкшө мыйым сенгышашак –
Ушан-шотан тетла мый ом лий, огым!

Да йол йымалне модын толкын шолшо –
кыналге тувыремын асыл порсын,
чыла вургемым кудадам мый йөршын,
вет ўдырамаш вургемдыме – эн шокшо.

Молан гелиотроп ўпша волгалтын?
Да вашталтеш мо таче илыш корно?
Тыгай пөлеан толым мландыш порын –

чыла мо сылне – ашле илтарманлан.
Мый илыш сондыкым толем, ом кодо пелым,
ильшаш кечемже пуйто пыртак веле.

Альбертина Иванова кусарен

Бетти Алвер (Betti Alver) (1906-1989)

ШҮДЫР ПОГЫМО ТАТ

Мом илыш йыжыныште ок йод шыдыже
тўтанын!
Садак шке вел шкалан пуэт эреак акым.

Тек йўд лиеш кужуштыжо пычкемыш,
сангат гыч ок ўшт пўрымö лўметым шеме.

Кеч моло ден пырля лышташ онча ер вўдыш,
шкешотан тудат, садак ок ушно шўдыш.

От уж тый ончык ужшо шўдыретым? Кае
садак да ўмыр мучко ситышетым пале:

Кузе чонетым порандет тый пырчын-пырчын?
Молан торжа от лий ик татыште, ик кечын?
Молан пеледышым рўданше лупс ок нöртö,
да шўдыр погымо пиал тат огеш пöртыл?
Молан изи тул шучко теле йўдым
тўтаныште ыш йöрö, кодо ен-влак кўдынь?

Тый тидым йод шке деч сайрак-влак дечын.
Йод колышо да илыше-влак дечын.

Но нигунам ит йод порвольшо-влак дечын,
туддеч, кӧ йомын акылдымын, шиждегечын,
тул-дӱл пычкемышышке, мондымашке.
Ўшане, тыгайлан чыла керек: торашке
ала-кунам тулде мо лектыныт пуш дене,
Да йомыч вучыдымын я окмак уш дене.

(1965)

Альбертина Иванова кусарен

Карл Ристикиви (Karl Ristikivi) (1912-1977)

*Sing me a song of a lad that is gone,
say, could that lad be I?*

Мыят Аркадиян төр корнышытыжо лийым,
мончаште шочшо вел улам кеч.
Кунамже шонкалем: эше муам мо вийым,
лекташ Аркадиян төр корнышко полмезе
лийын,
вет маршалын тояже сумкаштемже.

Но мый палем: ты корно ынде йомын,
шукерте, пеш шукерте тудо йомын,
да тудым мый тетла шкетын ом му,
йомдарымым кычалме – неле сомыл,
шкет кычалаш тетла мый патыр омыл.

Куш ом тарване, вўд вел ончылнемже,
лач вўд, чаранше йўштõ курык.
Пытартыш пуш виктарышын шер темын,
мурен каен: вўд веле ончылнемже,
молат тачат алят мурат ты мурым.

Тыгак шинчем да йõршынат ом пале,
ятлаш мо шкем, я кочо пўрымашым?
Лачак ида пелеште: чыла сае,
Тыгае илыш... Огыда вет пале,
Ода шиж шочмо элдыме улмашем.

Альбертина Иванова кусарен

Керсти Мерилаас (Kersti Merilaas) (1913-1986)

ОНГО ДА ЫРЕС

Кушан лияш – тетла садак мо огыл,
йбра-ла мыланем чыла верат;
кеч пырдыжла коклаште тошкышт шогылт,
малаш верланыме йырет пӧрдат,
я южыш нӧлталгат.

Чыла кыл кӱрлӧ, ӧрмашан моткочак
тыгай эркалыкым ынде шижаш,
жап деч тетла нимом от вучо,
нимо ок шого мланде дечын ойырлаш.

Келаныше окмакла перныл коштым,
сумкам сакен да тоялен тоям.
Йырет мучашдыме пасу да отыл,
от уж воктене ик иям.
Лачак кыша радам, йомаш тӱнгалше,
яралык орлык петыра шинчам.
но вет тыштат кертеш ыле пӧртем чоңалтын,
лиятше ыле гын лач тыште тый.

Йыр мланде пӧрдын, да вашталтын
сӱрет йырваш адак;
ынде йырваш ялт пырдыжла нӧлталтын
чодыра.

Йўлен велатше шўдыр-влак
кавам печкалыт,
мый катырге гычын
куржын шылше вел улам,

чашкер да лўкө, куп рўчкалтын,
титакын нелытше да ар,
но вет тыштат кертеш ыле пөртем чоңгалтын,
лиятше ыле гын лач тыште тый.

Да адакат тора-торашке
чонештыткта, вес верыш, жап:
лач пызле тушто, йошкарген волгалтше,
да моко дене петырнен кў саваржат,
каватўр гычын кече ныжыл
ошалгым шож пасуш волта,
шурга сур отылышто шыже
я колымаш.

Йошкаргыше ты пызле дечын
мый ом керт йөршын ойырлен;
шижам – пеш ожно тыште лийын
шўмбел элем.

(1981)

Альбертина Иванова кусарен

Хандо Руннель (Hando Runnel) (1938)

СЕРЕМ ПОЧЕЛАМУТЫМ ТАЧЕ ЙӰДЫМ

Серем почеламутым таче йӰдым
тыглай, пӱрӱенлык тиде сомыл,
куанле да шотан улам мый таче йӰдым,
тый шып малет, а мыйын уло сомыл.
Тый шып малет, вучет икшывым,
а мыйым тый тетла тыге от вучо,
о, тек лиеш куанетлан икшыве –
а мыйым тый тетла тыге от вучо.
Серем почеламутым шкетын йӰдым,
тыглае сомыл да ок шу пашалан –
лачак серем-удыркалем пич йӰдым,
тый шып малет, йочам вучалын.
...кунам торжалык деч тӱня ноя гын.

Альбертина Иванова кусарен

**Пауль-Ээрик Руммо (Paul-Eerik Rummo)
(1942)**

МЕ ТӨЧЕНА ЛИЯШ ПЫРЛЯ ВЕЛ

тарваныше изи мўкш ешла
ме төчена лияш пырля вел
да каена ме теныз гочын
да каена ме теныз гочын
кеч шогалеш сырен вашешна
да каена ме теныз гочын
да вес энертышна огеш кўл
да вес энертышна огеш кўл
лачак шкенаң ўшанле ваче
да вес энертышна огеш кўл
лачак куанле тўшка парым
лачак куанле тўшка парым,
тый тудым пеленем арале
тек ты куанле тўшка парым
огеш мушкылт теныз вўд ден

Умылынем онет гоч мые
шыман тўкалыше мардежым
да тыйын йолтаганет дене
шогаш шогалме мландывалнет
шогаш шогалме мландывалнет
шонаш тора вес мланде-влакым
мемнан тошкалме мландывална
йўратыше-влаклан пуалтын

Тунам тангем шинчам йӱрате
кунам ужат тӱня кавам тый
да муро лачак тудо мурым
чон орлыкем гыч йӱсын лекшым
чон орлыкем гыч йӱсын лекшым
кунам шижам лийшашлык шучкым
лектеш чон муро орлыкем гыч
пырля ме лийын кертына мо
пырля ме лийын кертына мо
тарваныше изи мӱкш ешла
пырля ме лийын кертына мо
да вончена мо тенгыз гочын.

Альбертина Иванова кусарен

Дорис Карева (Doris Kareva) (1958)

* * *

Лиеш тунамже илыш курымашлык,
кунам каят йөршешлан.

Тунам пушенге да мардеж гоч
ўжмашыжым колам мый.

Шижам мый шокшо тул лойгалтмым,
вўр-шер кыралмым.

Лиеш тунам вел илыш курымашлык,
кунам омсам янак гыч налыт.

Альбертина Иванова кусарен